

Document Type

Review Article

مروری

نوع مقاله

A Critical Systematic Review of Water Conflict Studies in the Kashafrud River Basin, Mashhad

M. M. Namazi¹, A. Yousofi^{2*}, K. Davary³, A. R. Asgharpourmasouleh⁴

1, 2- Ph.D. Candidate and Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. 3- Professor, Department of Water Sciences and Engineering, Faculty of Agriculture, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. 4- Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

* Corresponding, Author Email: yousofi@um.ac.ir

Received 25-11-2025

Revised 11-02-2026

Accepted 06-04-2026

Available online 15-06-2026

Abstract

This study presents a critical systematic review of research on water conflicts in the Kashafrud river basin (Mashhad) and uses a framework-based synthesis to identify analytical and policy shortcomings in the literature. An integrative framework drawing on resource governance theories, historical and sociological institutionalism, game theory, and principal-agent theory was developed and translated into operational coding indicators. Out of 48 identified studies, after removing duplicates and conceptual screening, 14 studies were included for qualitative appraisal. Results show that "historical path dependence" was absent in 11 studies and strong in only 2. For "rules and governance arrangements," no study scored strong, while 11 were limited and 3 were absent. For "conflict type and level," only 1 study scored strong and 3 were absent. For "actors and power distribution," 2 studies were strong and 12 were limited. Moreover, about half of the studies were absent in "representation and stakeholder participation," and most studies were limited or absent in "cultural and normative dimensions." Overall, the main weakness is not the lack of problem description, but limited attention to institutional trajectories, the absence of a coherent conflict typology, insufficient measurement of stakeholder power and representation, and weak links between governance rules and operational mechanisms for dispute resolution, enforcement, and accountability. Accordingly, the article proposes three policy steps: developing a conflict typology with a corresponding dispute-resolution package, upgrading a monitorable responsibility-accountability matrix, and reconstructing a decision timeline coupled with mapping institutional bottlenecks.

Keywords: Water Conflicts, Water Resources Governance, Conflict of Interest, Critical Systematic Review, Kashafrud River Basin (Mashhad).

مرور منظم انتقادی مطالعات تعارضات آبی حوزه کشف رود مشهد

محمد مهدی نمازی^۱، علی یوسفی^{۲*}، کامران داوری^۳، احمد رضا اصغری پور ماسوله^۴

۱، ۲ - به ترتیب دانشجوی دکتری و استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. ۳ - استاد، گروه علوم و مهندسی آب، دانشکده کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. ۴ - دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.

* راینامه نویسنده مسئول: yousofi@um.ac.ir

تاریخ دریافت ۱۴۰۴/۰۹/۰۴

تاریخ بازنگری ۱۴۰۴/۱۱/۲۲

تاریخ پذیرش ۱۴۰۵/۰۱/۱۷

تاریخ انتشار ۱۴۰۵/۰۳/۲۵

چکیده

این پژوهش یک مرور منظم انتقادی از مطالعات مرتبط با تعارضات آبی در حوزه کشف‌رود مشهد است و می‌کوشد کاستی‌های تحلیلی و سیاستی این بدنه پژوهشی را بر پایه یک سنتز چارچوب‌محور روشن کند. چارچوب تحلیلی پژوهش با اتکا به نظریه‌های حکمرانی منابع، نهادگرایی تاریخی و جامعه‌شناسی، نظریه بازی و نظریه نمایندگی تدوین و به شاخص‌های عملیاتی برای کدگذاری تبدیل شد. از میان ۴۸ مطالعه شناسایی‌شده، پس از حذف موارد تکراری و غربالگری مفهومی، ۱۴ مطالعه وارد ارزیابی کیفی شد. نتایج نشان داد در بُعد «مسیرمندی تاریخی» این بُعد در ۱۱ مطالعه غایب بوده و تنها ۲ مطالعه امتیاز قوی داشته‌اند. در بُعد «قواعد و ترتیبات حکمرانی» هیچ مطالعه‌ای امتیاز قوی نگرفته، ۱۱ مطالعه امتیاز محدود و ۳ مطالعه امتیاز غایب داشته‌اند. در بُعد «نوع و سطح تعارض» تنها ۱ مطالعه امتیاز قوی داشته و ۳ مطالعه فاقد پرداخت بوده‌اند. در بُعد «بازیگران و توزیع قدرت» ۲ مطالعه امتیاز قوی و ۱۲ مطالعه امتیاز محدود داشته‌اند. همچنین در «نماینده‌گری و مشارکت ذی‌نفعان» نیمی از مطالعات غایب بوده و در «فرهنگی و هنجاری» اغلب مطالعات در سطح محدود یا غایب قرار گرفته‌اند. جمع‌بندی انتقادی نشان می‌دهد ضعف اصلی ادبیات کشف‌رود نه کمبود توصیف مسئله، بلکه کم‌توجهی به مسیر نهادی تصمیم‌ها، نبود نوع‌شناسی تعارض، سنجه‌گذاری ناکافی قدرت و نمایندگی ذی‌نفعان و فقدان پیوند منسجم میان قواعد حکمرانی با ابزارهای حل اختلاف، تنفیذ و پاسخ‌گویی است. بر این اساس، مقاله سه گام سیاستی پیشنهاد می‌کند: تدوین نوع‌شناسی تعارض و بسته حل اختلاف متناظر، تکمیل جدول مسئولیت و پاسخ‌گویی قابل پایش، و بازسازی خط زمان تصمیم‌ها همراه با شناسایی گره‌های نهادی. واژه‌های کلیدی: تعارضات آبی، حکمرانی منابع آب، تعارض منافع، مرور منظم انتقادی، کشف‌رود مشهد.

How to cite this article:

Namazi, M. M., Yousofi, A., Davary, K. & Asgharpourmasouleh, A. R. (2026). A Critical Systematic Review of Water Conflict Studies in the Kashafrud River Basin, Mashhad. Journal of Water and Sustainable Development, 13(1), 73-92. <https://doi.org/10.22067/jwsd.v13i1.2511-1472>

گذشته، حل پایدار هسته مسائل، کمتر محقق شده و پیامدهای اجتماعی و محیط‌زیستی همچنان برجای مانده است. این وضعیت نشان می‌دهد کنار «تشخیص فنی مسئله»، تحلیل «حکمرانی، تقسیم کار نهادی، ابزارهای تنفیذ و پاسخ‌گویی» برای فهم چرایی تداوم بحران ضروری است.

بدنه تحقیقات علمی موجود درباره کشف‌رود را می‌توان به‌طور کلی در دو جریان اصلی جای داد. جریان نخست، رویکردهای مهندسی و فن‌سالارانه را محور قرار داده است؛ از پایش و استانداردگذاری کیفیت آب تا اصلاح زیرساخت‌ها و مدل‌سازی‌های مهندسی. این تحقیقات برای شناسایی منشأهای آلاینده، تحلیل تغییرات بستر، سنجش‌های آزمایشگاهی و طراحی گزینه‌های کنترلی ضروری بوده‌اند، اما به‌تنهایی نتوانسته‌اند به پیشبرد راه‌حل‌های پایدار بینجامند. در مقابل، جریان دوم با تمرکز بر ابعاد اجتماعی، مدیریتی و حکمرانی، کشف‌رود را موضوعی چندسطحی و متشکل از بازیگران و منافع مختلف دیده و از ابزارهایی مانند تحلیل ذی‌نفعان، برنامه‌ریزی مشارکتی، مدل‌سازی تصمیم‌گیری چندمعیاره و چارچوب‌های حکمرانی بهره برده است (سالاریان و همکاران، ۱۳۹۸ الف؛ سالاریان و همکاران، ۱۳۹۸ ب؛ سالاری و هاشمی، ۱۳۹۹؛ Amini و همکاران، ۲۰۲۱؛ قلی‌زاده سرابی و همکاران، ۱۴۰۱؛ Ziaee و همکاران، ۲۰۲۳؛ سیدنژاد گل‌خطمی و همکاران، ۱۴۰۱؛ سلاجقه و همکاران، ۱۴۰۳). با وجود پیشرفت‌های مثبت این دسته در تعریف مسئله و تشخیص مشکلات، مرور گذرا نشان می‌دهد کاستی‌های تکرارشونده‌ای موجب شده یافته‌ها به نتایج مشابه و توصیه‌های کلی سوق پیدا کند و فاصله‌ای معنادار میان پژوهش‌ها و واقعیت‌های عینی میدان باقی بماند. از یک سو، در بخشی از این مطالعات نقشه ذی‌نفعان نسبت‌های واقعی قدرت و ظرفیت اثرگذاری بازیگران را منعکس نمی‌کند و کنشگران ناهم‌وزن عملاً هم‌سنگ فرض می‌شوند؛ وضعیتی که به ساده‌سازی روابط قدرت و خطای نسخه‌نویسی می‌انجامد. از سوی دیگر، انواع تعارض‌ها به‌قدر کافی تفکیک نمی‌شود؛ برای مثال، اختلاف‌های میان سازمان‌های دولتی با یکدیگر در کنار تعارض‌های دولت با کنشگران محلی با یک منطق واحد تحلیل می‌گردد و تفاوت کیفی این دو سطح از تعارض از ملاحظات دور می‌ماند. نگاه تاریخی نیز به ندرت وارد دستورکار تحقیقات می‌شود و نقش لحظات بحرانی، وابستگی به مسیرهای اتخاذ‌شده و قفل‌شوندگی‌های نهادی در شکل‌دهی وضعیت کنونی کمتر دیده می‌شود. سرانجام، بررسی تعارض، اغلب به تعارضات رسمی و بیان‌شده سازمان‌ها و گروه‌ها محدود می‌ماند و تعارضات پنهان و منافع غیررسمی و بیان‌نشده سازمان‌ها مورد غفلت قرار می‌گیرد؛ امری که به شکاف میان توصیه‌های تحقیقات و اقتضائات میدانی دامن می‌زند. در این بررسی، تمرکز تحلیلی بر همین جریان دوم است و مطالعاتی که صرفاً فنی و مهندسی‌اند

کشف‌رود یکی از شریان‌های تاریخی و حیاتی دشت مشهد است که امروز به گرهی چندبعدی در مقیاس محیط‌زیستی، اجتماعی و اقتصادی بدل شده است. رودخانه‌ای که زمانی پشتوانه کشاورزی، سلامت زیست‌بوم و معیشت محلی بود، اکنون زیر فشار توسعه‌های بی‌ضابطه، تخلیه فاضلاب‌های شهری و صنعتی، برداشت‌های بی‌رویه و بهره‌برداری‌های حاشیه‌ای از بستر و حریم، با افول کمی و کیفی مواجه است و آثار این افول در کیفیت آب، ایمنی غذایی و کارکردهای اکولوژیک منطقه آشکار شده است (گل‌محمدی تولانی، ۱۳۸۷؛ عنایتی و همکاران، ۱۳۹۸؛ سلاجقه و همکاران، ۱۴۰۳). پژوهش‌های محلی نشان می‌دهد ورود پساب از پهنه‌های شهری پیرامونی از طریق کانال‌ها به رودخانه، آلودگی میکروبی و حضور انگل‌های تک‌یاخته‌ای را تشدید کرده و استفاده از آب آلوده برای آبیاری، تجمع فلزات سنگین در محصولات کشاورزی را به همراه داشته که از مسیر زنجیره غذایی سلامت عمومی را تهدید می‌کند (حسینی فاطمی و همکاران، ۱۳۹۳؛ عارف‌خوانی و همکاران، ۱۳۹۰؛ رضایی و همکاران، ۱۳۹۳). هم‌زمان، فعالیت‌های معدنی در مجاورت حریم با تخریب زیست‌بوم‌های حساس و افزایش بار آلاینده‌ها همراه بوده و تغییرات بستر ناشی از برداشت مصالح و رسوب‌گذاری، ریسک بی‌ثباتی مورفولوژیک و سیلاب‌های محلی را افزایش داده است. کاهش جریان طبیعی بر اثر سدگذاری در شاخه‌های تغذیه‌کننده و روندهای اقلیمی اخیر نیز فشار مضاعفی بر منابع آب وارد کرده و در برخی دوره‌ها وابستگی به همین منابع آلوده را افزایش داده است (عابدینی و همکاران، ۱۴۰۰؛ عنایتی و همکاران، ۱۳۹۸). از این‌رو، کشف‌رود صرفاً «مسئله کیفیت آب» نیست، بلکه کانونی از پیامدهای بهداشتی-محیط‌زیستی و منازعه بر سر تخصیص، مسئولیت و تنظیم‌گری است.

فراتر از برآیند فشارهای محیطی، ناهماهنگی و اختلاف نظر میان دستگاه‌های مسئول بارها به‌عنوان عاملی بازدارنده در مدیریت مؤثر کشف‌رود گزارش شده است. سازمان حفاظت محیط‌زیست نسبت به تخلیه فاضلاب‌ها و مداخلات پرریسک در حریم رودخانه هشدار داده است، در حالی که وزارت صنعت، معدن و تجارت بر اقتضائات توسعه صنعتی تأکید کرده و این دو دستگاه در مواردی به جمع‌بندی مشترک نرسیده‌اند (حلمی و همکاران، ۱۴۰۲). از سوی دیگر، شهرداری مشهد و شرکت آب و فاضلاب درباره مسئولیت مالی و اجرایی تصفیه‌خانه‌ها و نیز هماهنگی پایدار برای منع آبیاری با آب آلوده با جهاد کشاورزی اختلافاتی داشته‌اند. بازتاب رسانه‌ای این شکاف‌ها در سال‌های اخیر نشان می‌دهد تأخیر در پروژه‌های ضروری و تصمیم‌های پراکنده، مسئله را پیچیده‌تر کرده است (روزنامه صمت، ۱۴۰۱؛ ایرنا، ۱۴۰۲؛ ایسنا، ۱۴۰۳؛ به‌گونه‌ای که با وجود تداوم کار علمی و مدیریتی طی دو دهه

(بدون ورود معنادار به ابعاد حکمرانی و تعارض) در دامنه مرور انتقادی قرار نمی‌گیرند.

در چنین زمینه‌ای، این پژوهش در گام نخست با کندوکاو در ادبیات نظری مرتبط با حکمرانی منابع و مدیریت تعارض‌ها، چارچوبی نظری برمی‌سازد که مؤلفه‌های کلیدی مسئله را به صورت مفاهیم عملیاتی روشن می‌کند و برای کدگذاری و سنجش به‌کار می‌آید. در گام دوم، همین چارچوب نظری به مثابه معیاری برای مرور نظام‌مند و ارزیابی انتقادی مطالعات تجربی مرتبط با کشف‌رود قرار می‌گیرد تا هر اثر با شاخص‌های واحد سنجیده و قابل مقایسه شود. این رویه در منطق «ترکیب چارچوب‌محور» جای می‌گیرد؛ بدین معنا که چارچوب از پیش‌ساخته بر پایه شواهد موجود به عناصر قابل ارزیابی فروکاسته شده و مبنای ارزیابی انتقادی تحقیقات و روشن‌سازی خلأهای نظری و تحقیقاتی قرار می‌گیرد. بدین‌سان، مسئله کشف‌رود به‌عنوان موضوعی چندبعدی در پیوند با محیط‌زیست، جامعه و سیاست‌گذاری، نه از خلال توصیف‌های پراکنده، بلکه با اتکا به یک چارچوب نظری

صریح و مرور نظام‌مند ادبیات، صورت‌بندی می‌شود تا حدود و ثغور مسائلی که در تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری مؤثرند، به‌طور منسجم‌تر تبیین گردد. برای پرهیز از داوری کلی و «روایت‌محوری»، شواهد و امتیازدهی هر مطالعه بر اساس دفترچه کد عملیاتی و ماتریس استخراج شواهد گزارش می‌شود (پیوست‌های C و D مراجعه شود).

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر یک مرور منظم با منطق سنتز چارچوب نظری است. در این تحقیق با اتکا به چارچوبی تلفیقی، به‌جای تحلیل میدانی مستقیم، نحوه طرح تعارضات، صورت‌بندی کنشگران و ابعاد نهادی و فرهنگی در مطالعات درباره کشف‌رود بررسی می‌شود. این چارچوب با مرور ادبیات مدیریت منابع طبیعی و تعارض نهادی استخراج و به مجموعه‌ای از معیارهای قابل سنجش تبدیل شده که در جدول (۱) خلاصه شده است.

جدول ۱- معیارهای چارچوب نظری

پرسش/شاخص ارزیابی در مرور	پشتوانه نظری	بعد/معیار
آیا کنشگران و مطالبات‌شان دقیق شناسایی شده و ناهم‌ترازی قدرت لحاظ شده است یا همگان هم‌وزن فرض شده‌اند؟	نمابندگی؛ تحلیل ذی‌نفعان (Lumineau و همکاران، ۲۰۱۵؛ Jensen و Meckling، ۱۹۷۶)	کنشگران و منافع/توزیع قدرت
آیا تفکیک تعارض نهاد-دولت-دولت-محلی/محلی-محلی انجام و منطق متناسب برای هر سطح به‌کار رفته است؟	مدیریت تعارض؛ بازی/انتخاب عقلانی (Coser، ۱۹۵۶؛ Deutsch، ۱۹۷۳؛ Thomas و Kilmann، ۱۹۷۴)	نوع و سطح تعارض
آیا وابستگی به مسیر و بزرگراه‌های تاریخی وارد تحلیل شده یا تصویر ایستا ارائه شده است؟	اقتصاد/سیاست نهادی (North، ۱۹۹۰)	زمینه تاریخی و مسیرمندی
آیا قواعد رسمی/غیررسمی، تضاد مأموریت‌ها، هماهنگی بین‌نهادی و سازوکارهای حل تعارض نهادی تحلیل شده است؟	هزینه مبادله و حکمرانی (Williamson، ۱۹۸۵؛ Ostrom، ۱۹۹۰)	صورت‌بندی نهادی و حکمرانی
آیا تمایز سازمان کل/نمایندگان/واحدها و پیامدهای آن در تعارضات دیده شده است؟	نظریه نمابندگی (Jensen و Meckling، ۱۹۷۶؛ Eisenhardt، ۱۹۸۹)	نمابندگی و شکاف‌های درونی
آیا فشارهای اجباری/تقلیدی/هنجاری، فرهنگ سازمانی و منطق مشروعیت/هم‌شکلی در تحلیل حضور دارد؟	نهادگرایی جامعه‌شناختی (Powell و DiMaggio، ۱۹۸۳؛ Meyer و Rowan، ۱۹۷۷؛ Scott، ۱۹۹۵)	فرهنگی-هنجاری و مشروعیت
آیا توصیه‌ها مشخص، اجراپذیر و بافت‌محور (سازگار با نوع تعارض، توازن قدرت و قواعد نهادی) هستند؟	تناسب سیاست-بافت (رویکردهای حکمرانی)	کیفیت توصیه‌های سیاستی

در این چارچوب، نخست به نوع و وزن کنشگران و منافع آنان پرداخته می‌شود. مطابق با رویکرد نظریه انتخاب عمومی و نظریه بازی، فرض هم‌وزنی کنشگران می‌تواند گمراه‌کننده باشد، زیرا ناهم‌ترازی قدرت، نفوذ و دسترسی به منابع و مشروعیت نهادی به تفاوت نقش و اثرگذاری بازیگران می‌انجامد. رویکردهای جامعه‌شناسی سازمانی و نظریه نمابندگی نیز نشان می‌دهند سازمان‌ها از حیث توان اثرگذاری، شبکه‌های ارتباطی و شکاف نماینده-کارگزار یکدست نیستند (Jensen و Meckling، ۱۹۷۶). بر این اساس، در هر مطالعه سنجیده می‌شود آیا طیف بازیگران (سازمان‌های دولتی،

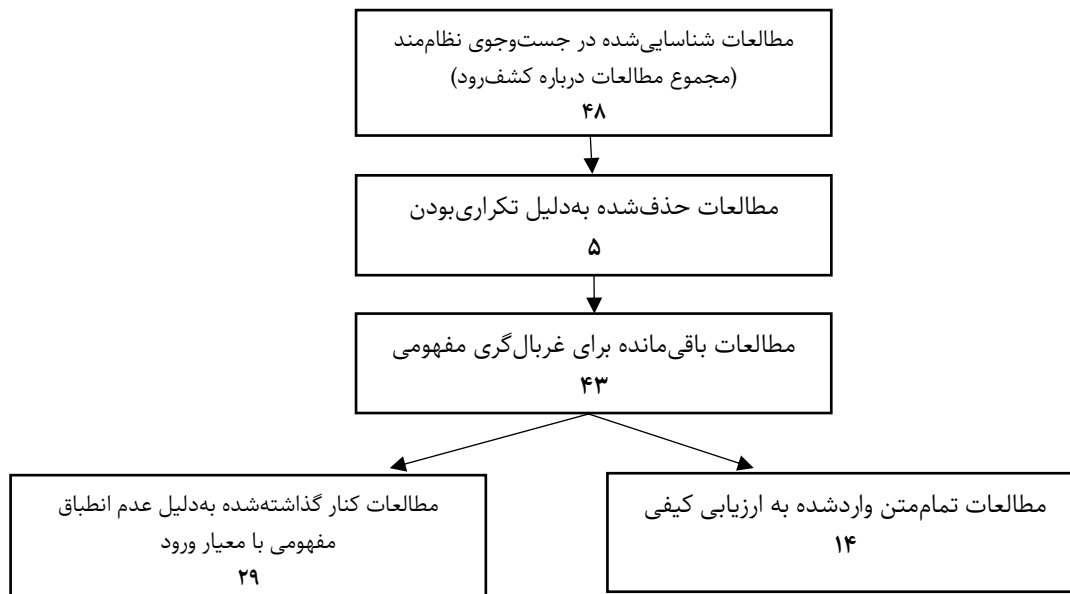
نهادهای غیردولتی، بخش خصوصی و جوامع محلی) و منافع آنان به‌درستی شناسایی و ناهم‌ترازی قدرت لحاظ شده است یا کنشگران ناهم‌وزن هم‌سنگ فرض شده‌اند. در گام بعد نوع و سطح تعارضات طرح‌شده بررسی می‌شود؛ زیرا تعارض میان نهادهای دولتی با یکدیگر از حیث قواعد با تعارض میان سازمان‌های دولتی و بخش خصوصی یا گروه‌های محلی کمتر سازمان‌یافته تفاوت دارد. نظریه‌های انتخاب عقلانی، بازی و مدیریت تعارض بر تفاوت ساختارهای کنش و منطق انگیزه‌ها در سطوح گوناگون تأکید دارند (Coser، ۱۹۵۶؛ Deutsch، ۱۹۷۳؛ Thomas و Kilmann، ۱۹۷۴). بنابراین سنجیده

می‌شود که آیا این سطوح تفکیک شده و برای هر سطح منطق تحلیلی متناسب به‌کار رفته یا همه انواع تعارض با یک عینک واحد تحلیل شده‌اند. بعد سوم به میزان توجه مطالعات به زمینه تاریخی و وابستگی به مسیر مربوط است. نهادها و تعارضات در زمان شکل می‌گیرند و تصمیمات و بزنگاه‌های گذشته می‌توانند مسیر آینده را قفل و گزینه‌های کنونی را محدود کنند؛ نکته‌ای که رویکرد نهادگرایی در اقتصاد بر آن تأکید کرده است (North, ۱۹۹۰). از این‌رو بررسی می‌شود که آیا هر مطالعه تنها تصویری ایستا از وضعیت کنونی ارائه داده یا بزنگاه‌های تاریخی، انتخاب‌های نهادی پیشین و آثار قفل‌شدگی را وارد تحلیل کرده است. وجه دیگر، صورت‌بندی نهادی مسئله است. بر پایه رویکردهای نهادگرا، قواعد رسمی و غیررسمی، حقوق مالکیت و هزینه‌های مبادله، الگوی تعارض یا همکاری را شکل می‌دهند (Williamson, ۱۹۸۵؛ Ostrom, ۱۹۹۰). بنابراین، در ارزیابی مطالعات توجه می‌شود که آیا چارچوب نهادی حاکم، از قوانین و سیاست‌ها تا ترتیبات حکمرانی و هماهنگی بین‌نهادی، به‌طور مشخص توصیف شده یا تعارض صرفاً به شکاف منافع آشکار تقلیل یافته و سازوکارهای حل تعارض نهادی، مانند ترتیبات میانجی‌گر یا قواعد تصمیم جمعی، نادیده گرفته شده است. همچنین نظریه نمایندگی نشان می‌دهد منافع سازمان با منافع نمایندگان یا واحدهای داخلی الزاماً یکسان نیست و عدم تقارن اطلاعات و قراردادهای ناکارا می‌تواند به رفتار فرصت‌جویانه و تعارض درون‌سازمانی یا میان‌سازمانی بینجامد (Jensen و Meckling, ۱۹۷۶؛ Eisenhardt, ۱۹۸۹). بنابراین تمایز میان سازمان به‌مثابه یک کل و واحدهای درونی و پیامدهای این شکاف نیز به‌عنوان معیار جداگانه‌ای سنجیده می‌شود. سرانجام، ابعاد فرهنگی-هنجاری و منطق مشروعیت در تحلیل تعارضات لحاظ می‌شود. نهادگرایی جامعه‌شناختی نشان می‌دهد رفتار سازمان‌ها تنها تابع کارایی اقتصادی نیست، بلکه فشارهای اجباری، تقلیدی و هنجاری و منطق مشروعیت، ساختارها و کنش‌ها را شکل می‌دهد (DiMaggio و Powell, ۱۹۸۳؛ Meyer و Rowan, ۱۹۷۷؛ Scott, ۱۹۹۵). بر این مبنا سنجیده می‌شود آیا مطالعات به فرهنگ سازمانی، هنجارهای حرفه‌ای، الگوهای تقلید و نیاز به کسب مشروعیت توجه کرده یا تعارض را صرفاً به منافع اقتصادی آشکار فروکاسته‌اند. در نهایت، کیفیت توصیه‌ها و پیامدهای سیاستی بر پایه همین معیارها ارزیابی می‌شود؛ یعنی توصیه‌ها زمانی معتبرترند که این عوامل را منعکس کرده و از کلی‌گویی و نسخه‌های ناهمخوان با بافت مسئله پرهیز کنند. مرور مطالعات از منطق کیفی تبعیت می‌کند و بر کدگذاری مفهومی-مضمونی بر اساس ابعاد چارچوب تلفیقی تکیه دارد. برای پاسخگویی به الزامات بازتولیدپذیری در مرورهای منظم، روند شناسایی، غربال، انتخاب و ورود مطالعات مطابق بیانیه PRISMA 2020 گزارش شد (Page و همکاران, ۲۰۲۱) و

نمودار جریان (شکل ۱ و پیوست A) نیز بر اساس الگوی PRISMA 2020 Flow Diagram تنظیم گردید (PRISMA, ۲۰۲۱). همچنین جزئیات راهبرد جست‌وجو مطابق افزونه PRISMA-S مستندسازی و به‌صورت کامل در پیوست ۲ (قسمت B) مربوط ارائه می‌شود. در مورد مطالعات غیرکیفی نیز کیفیت گزارش روش، همخوانی ادعاها با شواهد، و قابلیت ترجمه نتایج به سیاست اجرایی بر اساس اقلام فرم استخراج داده ارزیابی شد. معیار ورود، انتخاب مطالعات مربوط به مسئله کشف‌رود بود که دست‌کم یکی از ابعاد حکمرانی، مدیریتی، اجتماعی، تعارض ذی‌نفعان یا وجوه نهادی-فرهنگی را تحلیل کرده باشند؛ در مقابل، آثاری با رویکرد صرفاً فنی و مهندسی که پیوند روشنی با این ابعاد نداشتند کنار گذاشته شدند. برای هر مطالعه، برگه استخراج داده بر اساس کدهای متناظر با ابعاد یادشده تکمیل و هم‌زمان کیفیت و کارآمدی توصیه‌های سیاستی آن ارزیابی شد تا تجمیع درون‌بُعدی و بین‌بُعدی مضامین و آشکار شدن الگوهای تکرارشونده و کاستی‌های مشترک ممکن شود. فرم استخراج داده از پیش طراحی شد و اقلام آن به‌گونه‌ای تنظیم گردید که برای هر کد، شواهد متناظر در متن مطالعه قابل ردیابی باشد. کدگذاری بر مبنای متن کامل مطالعات انجام شد و کدها در بازخوانی‌های متوالی پالایش شد. برای افزایش انسجام کدگذاری، بخشی از کدگذاری‌ها بازبینی ثانویه شد و موارد مرزی با بازخوانی و اجماع درون‌گروهی تثبیت گردید. در گام نخست، ۴۸ مطالعه درباره کشف‌رود گردآوری شد که با حذف ۵ مورد تکراری، ۴۳ مطالعه غربال گردید. در این مرحله، ۲۹ مطالعه به دلیل «عدم انطباق مفهومی با معیار ورود» کنار گذاشته شد؛ عمدتاً مقالات فنی و ژئومورفیک-هیدرولوژیک که بدون ورود تحلیلی به ابعاد اجتماعی و حکمرانی، صرفاً به مدل‌سازی جریان، پهنه‌بندی سیلاب یا شبیه‌سازی‌های اقلیمی پرداخته بودند. از ۱۴ مطالعه تمام‌متنی راه‌یافته به ارزیابی نهایی، همه معیارهای ورود را برآورده کردند. نسبت بالای کنارگذاری، نشان‌دهنده غلبه تحقیقات فنی در بدنه پژوهش‌های کشف‌رود و کمبود مطالعاتی است که به‌طور مستقیم و سازمان‌یافته به حکمرانی آب بپردازند؛ از این‌رو مطابق بایسته‌های گزارش‌دهی PRISMA، دلیل کنارگذاری‌ها به‌صورت مستند ثبت شد. جست‌وجوی نظام‌مند به دو زبان فارسی و انگلیسی انجام شد. در فارسی، پایگاه‌های جهاد دانشگاهی، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام، مگیران، نورمگز و سیویلیکا به‌همراه جست‌وجوی دستی در وبگاه نشریات دانشگاهی مرور شد؛ در انگلیسی، گوگل اسکالر و پایگاه‌های ناشران تخصصی آب و محیط‌زیست برای عبارت‌های معادل به‌کار رفت. راهبرد واژگانی شامل ترکیب‌هایی مانند «کشف‌رود»، «مدیریت آب» و «حکمرانی آب»، «ذی‌نفعان» و «تعارض» و «حریم رودخانه» و معادل‌های انگلیسی آن‌ها بود.

جدول ۲- مشخصات کتاب‌شناختی تحقیقات مرور شده

شماره	نویسنده/سال	خلاصه عنوان	نوع مطالعه	دامنه/میدان	کانون محوری مطالعه
۱	Javidi Sabbaghian ۲۰۱۹	مدل تصمیم‌پشتیبان ریسک‌مبنا برای حکمرانی حوضه کشف‌رود	تصمیم‌گیری چندمعیاره	کشف‌رود	اجماع گروهی تحت ریسک (risk-based consensus)
۲	Braithwaite و همکاران، ۲۰۲۱	گره‌های ترمیمی حکمرانی در عصر انسان‌زاد؛ مورد کشف‌رود	کیفی-روایتی	مشهد/کشف‌رود	عدالت ترمیمی چندسطحی، پیوند حقوقی-شهری
۳	Ziaee و همکاران، ۲۰۲۳	راهبردهای سازگاری و مدل هیدرو-اقتصادی- رفتاری	مدل‌سازی ترکیبی	مشهد/کشف‌رود	اشاره به همکاری ذی‌نفعان؛ رفتار عامل‌ها
۴	سلاجقه و همکاران، ۱۴۰۳	نقد پژوهش‌های کشف‌رود و راه‌حل‌های جامع	مرور توصیفی/ترویجی	کشف‌رود	طرح مسائل و پیشنهادها عمومی
۵	قلی‌زاده سربابی و همکاران، ۱۴۰۱	مدل ادراکی سوسیو- هیدرولوژیک سامانه انسان-آب	تاریخی-مفهومی	حوضه مشهد	فازبندی تاریخی مسئله؛ ارجاع محدود به حکمرانی
۶	Amini و همکاران ۲۰۲۱	تحلیل تعارض آب‌های مرزی با مدل گراف حل تعارض (GMCR)؛ هریرود	مدل تعارض	هریرود (پیوند هیدرولوژیک)	صورت‌بندی تعارض و تعادل‌ها؛ بوم‌مندی محدود به کشف‌رود
۷	Javidi Sabbaghian و همکاران، ۲۰۱۵	اجماع فاصله‌مبنا تحت ریسک برای مدیریت حوضه	تصمیم‌گیری گروهی	کشف‌رود	فرآیند اجماع و وزن‌دهی ذی‌نفعان
۸	سالاریان و همکاران، ۱۳۹۸ الف	چارچوب دست‌یابی به چشم‌انداز مشترک در مدیریت مشارکتی- راهبردی آب	مشارکتی- راهبردی	کشف‌رود	شناسایی کنشگران، تدوین چشم‌انداز و سیاست‌ها
۹	سالاریان و همکاران، ۱۳۹۸ ب	چارچوب دستیابی به سیاست‌های مدیریت مطلوب مشارکتی- راهبردی آب	مشارکتی- راهبردی	کشف‌رود	سیاست‌های کلان/اجرایی، سنجه‌گذاری نفوذ/علاقه
۱۰	برات‌زاده یوستچی و همکاران، ۱۳۹۹	چارچوب مشارکت کنشگران در تصمیم‌سازی آب	مشارکتی- تحلیلی	کشف‌رود	ماتریس قدرت-علاقه، دایره نفوذ (circle of influence)
۱۱	سالاری و هاشمی، ۱۳۹۹	آسیب‌شناسی زیست‌محیطی، فرهنگی و حقوقی-مدیریتی کشف‌رود	توصیفی- هنجاری	کشف‌رود	قانون/سیاست‌های بالادستی؛ کاستی اجرا
۱۲	سیدنژاد گل‌خطمی و همکاران، ۱۴۰۱	گفت‌وگو برای تعیین شبکه مسائل کشف‌رود	یادداشت تحلیلی	کشف‌رود	فرآیند گفت‌وگو محور و مشارکت
۱۳	آقاصفیری و قربانی، ۱۳۹۴	تمایل به مشارکت مالی کشاورزان برای کاهش آلودگی	کمی-رفتاری	کشف‌رود	رفتار اقتصادی کشاورزان (WTP)
۱۴	گل‌محمدی تولانی، ۱۳۸۷	مشکلات و تنگناهای زیست‌محیطی کشف‌رود مشهد	توصیفی با بازدید	کشف‌رود	توصیف میدانی مسائل، مصاحبه محلی

شکل ۱- نمودار جریان تحقیقات

یافته ها

در این بخش، نتایج ارزیابی انتقادی ۱۴ مطالعه‌ای که بر اساس معیارهای ورود به مرور منظم راه یافته‌اند، ارائه می‌شود. همان‌گونه که در بخش مواد و روش‌ها توضیح داده شد، هر مطالعه با اتکا به شش بُعد اصلی چارچوب نظری یعنی بازیگران و توزیع قدرت، کانون‌ها و سطوح تعارض، مسیرمندی تاریخی، قواعد و ترتیبات حکمرانی، نمایندگی و مشارکت ذی‌نفعان، و ابعاد فرهنگی و هنجاری سنجیده شده است. برای فراهم کردن تصویری فشرده و قابل مقایسه، خلاصه توزیع امتیازها بر اساس ماتریس امتیازدهی پیوست D-2 در قالب جدول ۳ گزارش می‌شود و در ادامه، الگوهای اصلی و شکاف‌های مشترک در هر بُعد به صورت روایی تشریح خواهد شد. جزئیات امتیازدهی هر مطالعه به همراه شواهد متنی پشتیبان هر داوری در جداول D-3 در پیوست آمده است و تعاریف عملیاتی شاخص‌ها و قواعد تصمیم‌گیری برای کدگذاری در پیوست C ارائه شده است.

افزون بر این، از دو شیوه توصیه‌شده در PRISMA، یعنی ردیابی استنادات رو به عقب و رو به جلو، استفاده شد تا خطر از دست رفتن مطالعات پراکنده و خاکستری کاهش یابد. بازه زمانی جست‌وجو باز بود، اما تنها آثاری وارد تحلیل شدند که حداقل یکی از ابعاد اجتماعی-حکمرانی را به طور معنادار بررسی کرده بودند. برای آثار واردشده، استخراج داده با فرم از پیش طراحی‌شده و بر پایه رهیافت «ترکیب چارچوب‌محور» انجام گرفت. هر مطالعه برحسب شش بُعد نظری از پیش تعیین‌شده ارزیابی شد:

بازیگران و توزیع قدرت، کانون‌ها و سطوح تعارض، مسیرمندی تاریخی، قواعد و ترتیبات حکمرانی (رسمی و غیررسمی)، نمایندگی و مشارکت ذی‌نفعان و بُعد فرهنگی-هنجاری. سه محور مکمل نیز برای کنترل کیفیت بررسی و افزایش شفافیت داوری‌ها لحاظ شد: همخوانی ادعاها با شواهد، سخت‌گیری روش‌شناختی و بوم‌مندی مکانی و قابلیت ترجمه نتایج به سیاست اجرایی.

جدول ۳- خلاصه توزیع امتیازدهی مطالعات واردشده به مرور بر اساس ابعاد ارزیابی (۱۴ مطالعه)

بعد	امتیاز ۰ (غایب)	امتیاز ۱ (محدود)	امتیاز ۲ (قوی)
بازیگران و توزیع قدرت	۰ (۰ درصد)	۱۲ (۸۶ درصد)	۲ (۱۴ درصد)
نوع و سطح تعارض	۳ (۲۱ درصد)	۱۰ (۷۱ درصد)	۱ (۷ درصد)
مسیرمندی تاریخی	۱۱ (۷۹ درصد)	۱ (۷ درصد)	۲ (۱۴ درصد)
قواعد و ترتیبات حکمرانی	۳ (۲۱ درصد)	۱۱ (۷۹ درصد)	۰ (۰ درصد)
نمایندگی و مشارکت ذی‌نفعان	۷ (۵۰ درصد)	۴ (۲۹ درصد)	۳ (۲۱ درصد)
فرهنگی و هنجاری	۵ (۳۶ درصد)	۸ (۵۷ درصد)	۱ (۷ درصد)

یادداشت: امتیازها مطابق پیوست D-2 تعریف شده‌اند: ۰ غایب، ۱ محدود، ۲ قوی.

همان‌گونه که جدول (۳) نشان می‌دهد، برجسته‌ترین شکاف در بدنه پژوهش‌ها «مسیرمندی تاریخی» است؛ به‌طوری که این بُعد در ۱۱ مطالعه از ۱۴ مطالعه غایب بوده و تنها ۲ مطالعه پرداختی قوی و نظام‌مند داشته‌اند. در عمل، بسیاری از تحقیقات وضعیت امروز کشف‌رود را توصیف می‌کنند، اما کمتر نشان می‌دهند کدام تصمیم‌ها، مجوزها و ترتیبات گذشته گزینه‌های امروز را محدود کرده و چگونه می‌توان گره‌های نهادی برجامانده را مرحله‌به‌مرحله گشود. این اکنون‌گرایی، یکی از علل اصلی کلی‌ماندن توصیه‌ها و فاصله گرفتن نتایج از «طراحی نهادی قابل اجرا» است.

در کنار آن، هیچ‌یک از مطالعات در بُعد «قواعد و ترتیبات حکمرانی» امتیاز قوی نگرفته‌اند و در ۱۱ مطالعه این پرداخت‌ها محدود بوده است. این بدان معناست که اگرچه در بخشی از ادبیات به قوانین، اسناد و سیاست‌های بالادستی اشاره می‌شود، اما پیوند میان این قواعد با سازوکارهای اجرا، مرجع حل اختلاف، سازوکار تنفیذ و شاخص‌های پاسخ‌گویی به‌ندرت به شکل منسجم صورت‌بندی می‌شود. در نتیجه، حتی زمانی که ادبیات بر «ضرورت هماهنگی بین نهادی» تأکید می‌کند، کمتر روشن می‌سازد که این هماهنگی دقیقاً با چه ابزارهایی، در چه سطحی و تحت چه ضمانت اجرایی باید محقق شود. از حیث «نوع و سطح تعارض» نیز تنها یک مطالعه پرداختی قوی داشته، ۱۰ مطالعه پرداخت محدود و ۳ مطالعه پرداخت غایب داشته‌اند. بنابراین در بخش عمده ادبیات، تعارض بیشتر در سطح «ذکر وجود اختلاف» یا «بیان چالش» باقی می‌ماند و به نوع‌شناسی قابل استفاده در طراحی نهادی تبدیل نمی‌شود. به بیان دیگر، تمایز نظام‌مند میان تعارض‌های میان دستگاه‌های دولتی، تعارض‌های میان دولت و کنشگران محلی، و تعارض‌های میان کنشگران محلی، غالباً روشن نشده است؛ از همین رو، در بسیاری از مطالعات مسیر حل اختلاف سازوکار میانجی‌گری یا داوری، و قواعد تصاعد اختلاف به‌صورت دقیق و قابل پیگیری ارائه نمی‌شود.

در معیار «بازیگران و توزیع قدرت»، وضعیت از یک سو امیدوارکننده‌تر و از سوی دیگر همچنان محدود است. هیچ مطالعه‌ای در شناسایی بازیگران و اشاره به نقش آن‌ها کاملاً غایب نیست؛ با این حال، تنها ۲ مطالعه از ۱۴ مطالعه صورت‌بندی قوی‌تری از وزن اثرگذاری و ناهمترازی قدرت ارائه کرده‌اند و ۱۲ مطالعه در سطح محدود باقی مانده‌اند. این الگو نشان می‌دهد که در بسیاری از آثار فهرست کنشگران وجود دارد، اما سنج‌گذاری قدرت، اختیار و ظرفیت تنفیذ کمتر انجام می‌شود و همین امر باعث می‌شود کنشگران ناهم‌وزن، هم‌سنگ فرض شوند و تحلیل‌ها از دقت لازم فاصله بگیرد.

در معیار «نماینندگی و مشارکت ذی‌نفعان»، پراکندگی بیشتری دیده می‌شود. این بُعد در ۷ مطالعه غایب، در ۴ مطالعه محدود و در ۳ مطالعه قوی ارزیابی شده است. بنابراین، بخشی از ادبیات به ابزارهای مشارکتی نزدیک شده و سازوکارهای ارتباط با گروه‌های مرجع را تا حدی صورت‌بندی

کرده است، اما در بخش بزرگی از مطالعات، مسیر انتخاب نمایندگان، پاسخ‌گویی آنان به ذی‌نفعان، و نحوه جلوگیری از شکاف نماینده و کارگزار روشن نیست. پیامد این وضعیت آن است که حتی وقتی «مشارکت» توصیه می‌شود، سازوکارهای الزام‌آور برای تثبیت توافقات و پیگیری اجرای تصمیم‌ها کمتر طراحی می‌شود.

در معیار «فرهنگی و هنجاری» نیز تنها یک مطالعه پرداختی قوی داشته، ۸ مطالعه محدود و ۵ مطالعه غایب بوده‌اند. در بخش قابل توجهی از آثار، فرهنگ یا اصلاً موضوع تحلیل نیست یا به توصیه‌های کلی درباره آگاهی‌بخشی و فرهنگ‌سازی تقلیل می‌یابد؛ در حالی که آنچه کمتر دیده می‌شود، تحلیل فرهنگ در بستر نهادهای درگیر و رویه‌های سازمانی است؛ یعنی بررسی این‌که چه هنجارهای حرفه‌ای و سازمانی رفتارها را جهت می‌دهند و چگونه می‌توان آن‌ها را با سازوکارهای شفافیت، گزارش‌دهی و ارزیابی عملکرد اصلاح کرد.

با کنار هم گذاشتن این الگوها می‌توان گفت بدنه پژوهش‌های موجود در کشف‌رود در «بازنمایی مسئله» و در برخی موارد در «حرکت به سمت شناسایی کنشگران و ابزارهای مشارکتی» ظرفیت‌هایی دارد، اما ضعف مشترک آن، نبود پیوند منسجم میان تحلیل تعارض، قواعد حکمرانی و مسیرمندی تاریخی با طراحی نهادی قابل اجراست. این مرور برای پرهیز از داوری‌های کلی، علاوه بر امتیازدهی، شواهد متنی هر داوری را در پیوست D ثبت کرده است تا روشن باشد هر نقد دقیقاً بر کدام بخش از متن مطالعات استوار است و چگونه به جمع‌بندی‌های سیاستی منتهی می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این مرور منظم انتقادی نشان داد بدنه پژوهش‌های کشف‌رود در توصیف مسئله و برجسته‌سازی پیامدهای آن، به‌ویژه در حوزه آلودگی و تعارض به حریم، نسبتاً پربار است؛ با این حال، همان‌گونه که خلاصه امتیازدهی‌ها نشان می‌دهد، بخش مهمی از این ادبیات در گذار از «بازنمایی مسئله» به «تبیین سازوکارهای تعارض» و سپس «طراحی نهادی قابل اجرا» با ضعف‌های تکرارشونده روبه‌روست. به بیان دیگر، ادبیات موجود غالباً می‌گوید چه مسئله‌ای وجود دارد، اما کمتر روشن می‌کند تعارض چگونه و از چه مسیرهای نهادی بازتولید می‌شود و برای تغییر این مسیرها چه بسته‌های اجرایی سنجش‌پذیری لازم است.

نخستین پیام کلیدی یافته‌ها به «اکنون‌گرایی» و غفلت از مسیرمندی تاریخی مربوط است. بر اساس نتایج، در ۱۱ مطالعه از ۱۴ مطالعه، تحلیل تاریخی یا غایب بوده یا در حد اشاره‌های پراکنده باقی مانده است و فقط دو مطالعه پرداختی قوی به این بعد داشته‌اند. این ضعف صرفاً یک نقصان توصیفی نیست، بلکه اثر سیاستی مستقیم دارد؛ زیرا وقتی خط سیر تصمیم‌ها، مجوزها و ترتیبات گذشته بازسازی نشود،

تعیین این که کدام قاعده باید اصلاح شود و کدام گره نهادی باید باز شود دشوار می‌گردد و پیشنهادها ناگزیر به سمت کلی‌گویی می‌روند. بنابراین، یکی از نتایج این مرور آن است که تحلیل تعارض در کشف‌رود، بدون بازسازی «تاریخ نهادی» و نشان دادن نمونه‌های مشخص از قفل‌شدگی، ظرفیت لازم برای تولید توصیه‌های مرحله‌بندی‌شده و واقع‌بینانه را ندارد. دومین پیام به ضعف در «قواعد و ترتیبات حکمرانی» مربوط است. مطابق جمع‌بندی امتیازدهی‌ها، هیچ‌یک از مطالعات در این بُعد امتیاز قوی نگرفته و عمده آن‌ها در سطح پرداخت محدود بوده‌اند. این بدان معناست که اگرچه اشاره به قوانین، اسناد و سیاست‌ها در برخی آثار دیده می‌شود، اما پیوند میان این قواعد با سازوکارهای اجرا، مرجع حل اختلاف، ابزارهای تنفیذ و شاخص‌های پاسخ‌گویی کمتر به‌طور منسجم صورت‌بندی شده است. در نتیجه، شکاف میان «پیشنهاد» و «اجرا» پابرجا می‌ماند و حتی نسخه‌های مبتنی بر مشارکت نیز از سطح جهت‌گیری کلی فراتر نمی‌روند.

سومین پیام، به ضعف در «نوع‌شناسی تعارض» بازمی‌گردد. در اغلب مطالعات، تعارض در سطح بیان وجود اختلاف یا ذکر چالش باقی مانده و تنها یک مطالعه پرداخت قوی و چند مطالعه پرداخت محدود داشته‌اند. به‌ویژه، تمایز نظام‌مند میان تعارض‌های میان دستگاه‌های دولتی، تعارض‌های میان دولت و کنشگران محلی، و تعارض‌های میان کنشگران محلی غالباً روشن نیست. پیامد این وضعیت آن است که مسیر حل اختلاف، قواعد میانجی‌گری یا داوری، و منطق تصاعد اختلاف در متن پژوهش‌ها کمتر طراحی می‌شود و ادبیات به «توصیه‌های عمومی» نزدیک‌تر می‌ماند تا «پروتکل‌های اجرایی».

چهارمین پیام، مربوط به صورت‌بندی بازیگران و سنجش قدرت و نیز معیار نمایندگی است. نتایج نشان داد در بُعد بازیگران و توزیع قدرت، اگرچه هیچ مطالعه‌ای کاملاً غایب نیست، اما تنها دو مطالعه صورت‌بندی قوی‌تری از وزن اثرگذاری و ناهمترای قدرت ارائه کرده‌اند و باقی در سطح محدود مانده‌اند. همچنین در معیار نمایندگی و مشارکت ذی‌نفعان، نیمی از مطالعات اساساً فاقد پرداخت بوده‌اند. بنابراین، در بخش بزرگی از ادبیات، فهرست کنشگران وجود دارد، اما سنجه‌گذاری اختیار، ظرفیت تنفیذ و سازوکارهای پاسخ‌گویی نمایندگان کمتر انجام می‌شود و این امر به ساده‌سازی روابط قدرت و خطای هم‌سنگ‌انگاری کنشگران ناهم‌وزن می‌انجامد. از منظر سیاستی، این خلأ به معنای آن است که حتی اگر توافقی شکل بگیرد، تضمین نهادی برای حفظ توافق و پیگیری اجرای آن روشن نیست و احتمال شکاف نماینده و کارگزار بالاست.

پنجمین پیام، به بعد فرهنگی و هنجاری مربوط است. یافته‌ها نشان داد این بعد در بخش قابل توجهی از مطالعات یا غایب است یا به توصیه‌های کلی درباره آگاهی‌بخشی تقلیل یافته و فقط یک مطالعه پرداخت قوی دارد. از این رو، آنچه کمتر در ادبیات دیده می‌شود، تحلیل فرهنگ در بستر نهادهای درگیر

و رویه‌های سازمانی است؛ یعنی این که هنجارهای حرفه‌ای و سازمانی چگونه رفتارها را جهت می‌دهند و چگونه می‌توان آن‌ها را با سازوکارهایی مانند شفافیت داده، نظم گزارش‌دهی و ارزیابی عملکرد اصلاح کرد. در نتیجه، توصیه‌های فرهنگی غالباً به «نسخه‌های عمومی» بدل می‌شوند و کمتر به ابزارهای سنجش‌پذیر و قابل پیگیری ارتقا می‌یابند.

در جمع‌بندی، این مرور منظم انتقادی نشان می‌دهد چالش اصلی ادبیات کشف‌رود کمبود داده یا کمبود توجه به پیامدهای مسئله نیست، بلکه ضعف در عملیاتی‌سازی چارچوب‌های نهادی، نبود نوع‌شناسی تعارض، کم‌توجهی به تاریخ نهادی و قفل‌شدگی‌ها، و نیز فقدان ترجمه نتایج به طراحی نهادی قابل اجراست. بر همین اساس، ارزش افزوده این مقاله آن است که این شکاف‌ها را با تکیه بر شاخص‌های عملیاتی و شواهد متنی صورت‌بندی کرده و مسیر تبدیل «دانش توصیفی» به «طراحی نهادی سنجش‌پذیر» را برجسته می‌کند.

پیشنهادهای

بر اساس جمع‌بندی انتقادی این مرور، توصیه‌های سیاستی زمانی می‌توانند از سطح کلی‌گویی عبور کنند که به‌طور مستقیم بر شکاف‌های شناسایی‌شده در بخش یافته‌ها و بحث و نتیجه‌گیری بنا شوند و هم‌زمان برای اجرا، نهادهای مسئول، ابزارهای تنفیذ و شاخص‌های پایش را روشن کنند. بر این مبنا، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

(۱) تدوین نوع‌شناسی تعارض و طراحی بسته حل اختلاف متناظر

با توجه به ضعف غالب در تفکیک تعارض‌ها، پیشنهاد می‌شود تعارضات کشف‌رود دست کم در سه سطح «میان دستگاه‌های دولتی»، «میان دولت و کنشگران محلی» و «میان کنشگران محلی» طبقه‌بندی شود و برای هر سطح، بسته حل اختلاف متناظر تدوین گردد. این بسته باید شامل مرجع رسیدگی، مراحل گفت‌وگو و میانجی‌گری، شرایط ارجاع به داوری یا مرجع بالادست، ادله معتبر، مهلت‌های زمانی، مسیر تصاعد اختلاف و ضمانت اجرا باشد. هدف آن است که تعارض از سطح بیان کلی به سطح پروتکل اجرایی قابل پیگیری منتقل شود.

(۲) تکمیل جدول مسئولیت و پاسخ‌گویی به قالب اجرایی قابل پایش

به دلیل ضعف ادبیات در پیوند قواعد حکمرانی با اجرا، توصیه می‌شود برای اقدامات کلیدی مرتبط با کشف‌رود، جدول مسئولیت و پاسخ‌گویی به گونه‌ای تدوین شود که علاوه بر تعیین نهاد مسئول، اقلام زیر را نیز روشن کند: حدود اختیار تصمیم، منابع و ظرفیت اجرایی، ابزارهای تنفیذ و پیامد عدم اجرا، شاخص‌های پایش و شیوه گزارش‌دهی عمومی. این قالب، امکان سنجش پیشرفت و جلوگیری از ابهام در مسئولیت‌ها را فراهم می‌کند و شکاف نمایندگی را قابل ردیابی می‌سازد.

آقاصفری، حنانه، و قربانی، محمد. (۱۳۹۴). آیا کشاورزان حاضرند برای کاهش اثرات سوء زیست محیطی آب آلوده مشارکت مالی داشته باشند؟ (مطالعه موردی حوضه آبخیز رودخانه کشف رود). بوم شناسی کشاورزی، ۷(۲)، ۲۱۴-۲۰۲.

<https://doi.org/10.22067/jag.v7i2.33105>

برات زاده پوستچی، فریده، طباطبائی یزدی، فاطمه، حیدری، آوا، و موسوی، زهرا. (۱۳۹۹). صنعت چرم در حاشیه کشف رود و تأثیرات آن بر جوندگان، راهکارهای کنترل و دستیابی به توسعه پایدار. نهمین کنفرانس و دومین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری. مشهد، ایران.

خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا). (۱۴۰۳). موضوع کشف رود با جان و سلامت مردم گره خورده است،

<https://www.isna.ir/news/1403051409287/>

تاریخ بازدید: ۱۴۰۴/۰۶/۱۵.

خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا). خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا). (۱۴۰۲). معاون دادستان مشهد: پرونده کیفری کشف رود در مرحله رسیدگی است،

<https://www.irna.ir/news/85409673/>

تاریخ بازدید: ۱۴۰۴/۰۶/۱۵.

حسینی فاطمی، سید مصطفی، دهقان، حامد، علیزاده، امیرجعفر، و شیخ ویسی، منا. (۱۳۹۳). بررسی وضعیت آلودگی رودخانه کشف رود با رویکرد انگل های تک یاخته. دومین همایش ملی پژوهش های کاربردی در علوم شیمی، زیست شناسی و زمین شناسی، تهران، ایران.

حلمی، مهتاب، شهیدی، علی، و شریف نیا، حمیدرضا. (۱۴۰۲). استفاده از شاخص های SPI و SPEI در ارزیابی تأثیر خشکسالی بر کیفیت منابع آب سطحی (مطالعه موردی: رودخانه کشف رود). پژوهش های خشکسالی و تغییر اقلیم، ۸۳-۹۶، (۱).

<https://doi.org/10.22077/jdc.2023.6023.1008>

رضایی، مهری، دوستی، فاطمه، و امینی، فرخا. (۱۳۹۳). بررسی آلودگی فلزات سنگین در پساب واحدهای آبکاری حاشیه رودخانه کشف رود مشهد. دومین همایش ملی برنامه ریزی، حفاظت، حمایت از محیط زیست و توسعه پایدار. تهران، ایران.

سالاری، سعید، و هاشمی، سیدحسین. (۱۳۹۹). آسیب شناسی زیست محیطی، فرهنگی و حقوقی-مدیریتی منطقه کشف رود مشهد. تحقیقات حقوق شهروندی، ۵(۱)، ۵۲-۲۳.

<https://doi.org/10.30497/hcr.2022.242679.1050>

سالاریان، محمد، داوری، کامران، علیزاده، امین، و فاضلی، محمد. (۱۳۹۸ الف). چارچوب دستیابی به چشم انداز مشترک در مدیریت مشارکتی-راهبردی آب (مطالعه موردی: حوضه آبخیز کشف رود). اکوهیدرولوژی، ۶(۴)،

۳) بازسازی خط زمان تصمیم ها همراه با شناسایی گره های نهادی

با توجه به غیبت مسیرمندی تاریخی در اکثر مطالعات، پیشنهاد می شود خط زمان تصمیم ها، مجوزها، پروژه ها و تغییرات کاربری مرتبط با کشف رود بازسازی شود و در کنار آن، گره های نهادی پدید آمده در هر مرحله شناسایی گردد. این کار باید نشان دهد هر تصمیم گذشته چگونه گزینه های امروز را محدود کرده و اکنون کدام گره ها نیازمند اصلاح قاعده، تغییر ترتیبات هماهنگی یا بازتعریف مأموریت های بین نهادی است. این خروجی می تواند مبنای مرحله بندی اصلاحات و کاهش اکنون گرایی در سیاست گذاری باشد.

۴) استاندارد سازی سنجش قدرت و نمایندگی ذی نفعان در مطالعات و تصمیم سازی

برای پرهیز از هم سنگ انگاری کنشگران ناهم وزن، پیشنهاد می شود در مطالعات آینده و در فرایندهای مشارکتی، سنجش قدرت و ظرفیت اثرگذاری ذی نفعان به صورت استاندارد انجام شود. شاخص هایی مانند اختیار قانونی، منابع مالی و فنی، ظرفیت تنفیذ، شبکه نفوذ و دسترسی به سازوکارهای رسمی می تواند وزن نسبی کنشگران را روشن کند. همچنین باید مسیر تعیین نمایندگان، سازوکار پاسخ گویی آنان به گروه مرجع، و نقاط محتمل شکاف نماینده و کارگزار به طور شفاف ثبت و گزارش شود. این اقدام به واقع گراتر شدن طراحی نهادی و افزایش احتمال اجرای توافق ها کمک می کند.

۵) بازتعریف بعد فرهنگی و هنجاری به اصلاح رویه های سازمانی سنجش پذیر

به جای توصیه های کلی درباره فرهنگ سازی، پیشنهاد می شود تمرکز بر هنجارهای سازمانی و حرفه ای نهادهای درگیر قرار گیرد و اصلاحات به شکل ابزارهای ملموس طراحی شود؛ مانند رویه های شفافیت داده، نظم گزارش دهی، قواعد افشای اطلاعات، و شاخص های اعتماد و مشروعیت در اجرای تصمیم های مشترک. این کار فرهنگ را از سطح شعارگونه به سطح تغییر رفتار نهادی قابل سنجش منتقل می کند.

۶) ارتقای استاندارد گزارش دهی روش و پیوند ادعا با شواهد برای افزایش قابلیت اتکا و جلوگیری از روایت محوری، پیشنهاد می شود مطالعات آینده، به ویژه در پژوهش های کیفی و مشارکتی، اجزای روش را دقیق تر گزارش کنند؛ از جمله نمونه گیری، اعتبارسنجی، کنترل سوگیری و منطق توقف. در پژوهش های کمی نیز مسیر داده تا نتیجه باید شفاف باشد تا معلوم گردد کدام یافته قابل سیاست گذاری است. این پیشنهاد از منظر سیاست گذاری نیز اهمیت دارد، زیرا توصیه های قابل اجرا بدون شفافیت روش و شواهد معتبر شکل نمی گیرد.

در مجموع، پیشنهاد های فوق می کوشد شکاف اصلی ادبیات کشف رود را هدف بگیرد؛ یعنی گذار از توصیف مسئله به طراحی نهادی قابل اجرا، از کلی گویی به پروتکل های حل اختلاف، و از توصیه های عمومی به سازوکارهای سنجش پذیر و پاسخ گو.

گل محمدی تولانی، سیدمهدی. (۱۳۸۷). بررسی مشکلات و تنگناهای زیست‌محیطی کشف‌رود مشهد. نشریه علوم جغرافیایی، ۳(۹)، ۱۶۳.

Amini, A., Jafari, H., Malekmohammadi, B., & Nasrabadi, T. (2021). Transboundary Water Resources Conflict Analysis Using Graph Model for Conflict Resolution: A Case Study-Harirud River. *Discrete Dynamics in Nature and Society*, 2021, Article ID 1720517, 12 pages. <https://doi.org/10.1155/2021/1720517>

Braithwaite, J., Hojabrosadati, H., & Forsyth, M. (2021). Restorative nodes of governance in the Anthropocene: Iran's Kashaf River. *Law & Policy*, 43(3), 205-228. <https://doi.org/10.1111/lapo.12173>

Coser, L.A. (1956). *The Functions of Social Conflict*. Free Press, Glencoe, USA.

Deutsch, M. (1973). *The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive Processes*. Yale University Press, New Haven, USA.

DiMaggio, P.J., & Powell, W.W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147-160. <https://doi.org/10.2307/2095101>

Eisenhardt, K.M. (1989). Agency Theory: An Assessment and Review. *Academy of Management Review*, 14(1), 57-74. <https://doi.org/10.5465/amr.1989.4279003>

Javidi Sabbaghian, R. (2019). Analyzing a Robust Risk-Based Decision Support System Model for Effective Watershed Governance; Study Area of Kashaf Rud River Basin. *Proceedings of the 38th IAHR World Congress*. Panama City, Panama. <https://doi.org/10.3850/38WC092019-0565>

Javidi Sabbaghian, R., Zarghami, M., Sharifi, M.B., & Mianabadi, H. (2015). Developing a Distance-Based Group Consensus Model under Risk Assessment for Effective Watershed Management. *23rd International Conference on Multiple Criteria Decision Making (MCDM 2015)*. Helmut-Schmidt-University, Hamburg, Germany. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.3469.7684>

Jensen, M.C., & Meckling, W.H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial*

<https://doi.org/10.22059/ije.2019.279111.1088>

سالاریان، محمد. داوری، کامران، علیزاده، امین، مهرآیین محمد فاضلی. (۱۳۹۸). چارچوب دستیابی به سیاست‌های مدیریت مطلوب مشارکتی-راهبردی آب (مطالعه موردی: حوضه آبریز کشف‌رود)، آبیاری و زهکشی ایران، ۱۳(۶)، ۱۷۴۳-۱۷۶۰.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20087942.1398.13.6.18.4>

سلاجقه، رضوان، خدانشناس، سعیدرضا، هاشمی منفرد، سید آرمان، اسماعیلی، کاظم، و مدرسی، فرشته. (۱۴۰۳). نقد و بررسی پژوهش‌های انجام شده در زمینه چالش‌های کشف‌رود و ارائه راه‌حل جامع. آب و توسعه پایدار، ۱۱(۱)، ۳۴-۲۵.

<https://doi.org/10.22067/jwsd.v11i1.2308-1266>

سیدنژاد گل خطمی، نفیسه، سلیمی گل شیخی، محمد، و براتی، رضا. (۱۴۰۱). یادداشت تحلیلی: گفتگو برای تعیین شبکه مسائل رودخانه کشف‌رود. آب و توسعه پایدار، ۹(۲)، ۱۳۷-۱۳۵.

روزنامه صمت. (۱۴۰۱). بازی موش و گربه صمت با محیط‌زیست، <https://smtnews.ir/fa/tiny/news-20507>. تاریخ بازدید: ۱۴۰۴/۰۶/۱۵.

عابدینی، موسی، پورفرش‌زاده، فهیمه، و قراچورلو، مرتضی. (۱۴۰۰). تحلیل و مدل‌سازی روابط بین دبی ماهانه و خصوصیات ژئومورفومتری حوضه‌ها؛ نمونه پژوهش: حوضه آبریز کشف‌رود. جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۳۲(۴)، ۴۴-۲۹.

<https://doi.org/10.22108/gep.2021.128899.1426>

عارف‌خوانی، رضا، عطاری، جلالی، رشیدمهرآبادی، عبدالله، و بلادر، علی. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت فاضلاب شهری مناطق حاشیه‌ای مشهد ورودی به رودخانه کشف‌رود. پنجمین همایش ملی مهندسی محیط زیست. تهران، ایران.

عنایتی، حمید، قزلسوفلو، عباسعلی، و خامچین‌مقدم، فرهاد. (۱۳۹۸). بررسی روش‌های هیدرولوژیکی تعیین جریان محیط زیستی رودخانه حفاظت‌شده کشف‌رود در محدوده شهر مشهد. نشریه آبیاری و زهکشی ایران، ۱۳(۶)، ۱۷۰۸-۱۶۹۸.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20087942.1398.13.6.14.0>

قلی‌زاده سربابی، شیوا، داوری، کامران، قهرمان، بیژن، و شفیعی، مجتبی. (۱۴۰۱). توسعه چارچوبی مفهومی برای مدل‌سازی هیدرولوژیکی اجتماعی با رویکرد پویایی سیستم کیفی، محدوده مورد مطالعه: حوضه آبریز مشهد. نشریه آبیاری و زهکشی ایران، ۱۶(۳)، ۵۱۲-۵۳۶.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20087942.1401.16.3.5.6>

- Thomas, J., Tricco, A.C., Welch, V.A., Whiting, P., & Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 Statement: An Updated Guideline for Reporting Systematic Reviews. *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- PRISMA. (2021). PRISMA 2020 Flow Diagram, <https://www.prisma-statement.org/prisma-2020-flow-diagram>. Accessed: 15/06/1404.
- Scott, W.R. (1995). *Institutions and Organizations*. SAGE Publications, Thousand Oaks, USA.
- Thomas, K.W., & Kilmann, R.H. (1974). *Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument*. XICOM, Tuxedo, USA.
- Williamson, O.E. (1985). *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. Free Press, New York, USA.
- Ziaee, S., Sakhdari, H., Ahmadpour, M., & Mohammadi, H. (2023). The Effects of Adaptation Strategies on Water Resources Management in Mashhad Plain: The Application of Hydro-economic-behavioural Modeling. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 36(4), 431-445. <https://doi.org/10.22067/jead.2022.78289.1151>
- Economics, 3(4), 305-360. [https://doi.org/10.1016/0304-405X\(76\)90026-X](https://doi.org/10.1016/0304-405X(76)90026-X)
- Lumineau, F., Eckerdt, S., & Handley, S. (2015). Inter-organizational conflicts: Research overview, challenges, and opportunities. *Journal of Strategic Contracting and Negotiation*, 1(1), 42-64. <https://doi.org/10.1177/2055563614568493>
- Meyer, J.W., & Rowan, B. (1977). Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83(2), 340-363. <https://doi.org/10.1086/226550>
- North, D.C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Page, M.J., McKenzie, J.E., Bossuyt, P.M., Boutron, I., Hoffmann, T.C., Mulrow, C.D., Shamseer, L., Tetzlaff, J.M., Akl, E.A., Brennan, S.E., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J.M., Hróbjartsson, A., Lalu, M.M., Li, T., Loder, E.W., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., McGuinness, L.A., Stewart, L.A.,

(۱) پیوست A: نمودار جریان PRISMA و دلایل حذف

شکل A.1- نمودار جریان شناسایی و انتخاب مطالعات مطابق PRISMA 2020

جدول A.1- خلاصه دلایل حذف در مراحل غربالگری		
مرحله	دلیل حذف	تعداد
حذف تکراری‌ها	تکراری بودن رکورد	۵
غربال مفهومی (عنوان/چکیده)	عدم انطباق مفهومی با معیار ورود	۲۹
ارزیابی تمام متن	حذف در مرحله تمام متن	۰

(۲) پیوست B: گزارش راهبرد جست‌وجو مطابق PRISMA-S

جدول B.1 - گزارش راهبرد جست‌وجو و منابع اطلاعاتی مطابق PRISMA-S *

زبان	پایگاه	تاریخ اجرای جست‌وجو	رشته/کلیدواژه‌های جست‌وجو	فیلترها	تعداد خروجی
فارسی	SID	۱۴۰۴/۰۴/۲۵	"کشف‌رود" OR "کشف رود" AND "حکمرانی آب" OR "مدیریت آب" OR تعارض OR "ذی نفع" OR تعارض OR "منافع" OR "حریم رودخانه" OR "پیرارودخانه"	بدون محدودیت بازه زمانی؛ نوع سند: مقاله/پژوهش/کنفرانس؛ زبان: فارسی	۴۳
فارسی	ISC	۱۴۰۴/۰۴/۲۶	"کشف‌رود" OR "کشف رود" AND "حکمرانی آب" OR مدیریت OR تعارض OR "ذی نفع" OR تعارض OR "منافع"	بدون محدودیت بازه زمانی؛ زبان: فارسی	۳۷
فارسی	Magiran	۱۴۰۴/۰۴/۲۷	"کشف‌رود" AND تعارض OR حکمرانی OR مدیریت OR "ذی نفع" OR "کیفیت آب" OR "پساب"	بدون محدودیت بازه زمانی؛ زبان: فارسی	۳۹
فارسی	Noormags	۱۴۰۴/۰۴/۲۸	"کشف‌رود" AND "حکمرانی" OR مدیریت OR تعارض OR مشارکت OR "ذی نفع"	بدون محدودیت بازه زمانی؛ زبان: فارسی	۲۶
فارسی	Civilica	۱۴۰۴/۰۴/۲۹	"کشف‌رود" AND تعارض OR حکمرانی OR مدیریت OR "ذی نفع" OR مشارکت OR "ذی نفع"	نوع سند: مقاله کنفرانسی/پژوهشی؛ زبان: فارسی	۱۵
فارسی	جست‌وجوی دستی	۱۴۰۴/۰۴/۳۰	عنوان/کلیدواژه: کشف‌رود، حکمرانی آب، مدیریت آب، تعارض، ذی نفع، حریم رودخانه/پیرارودخانه	بدون محدودیت	۲۰
انگلیسی	Google Scholar	۱۴۰۴/۰۵/۰۱	"Kashaf Rud" OR "Kashaf Rud" OR "Kashaf Rood" AND "water governance" OR "water conflict" OR stakeholder OR "conflict of interest" OR "river corridor" OR Mashhad)	بدون محدودیت بازه زمانی؛ زبان: انگلیسی	۸۵
انگلیسی	ناشران/پایگاه‌های تخصصی	۱۴۰۴/۰۵/۰۲	(Kashaf Rud OR "Kashaf Rud") AND (pollution OR wastewater OR governance OR conflict OR stakeholder)	بسته به پایگاه؛ زبان: انگلیسی	۴۳

* علاوه بر جست‌وجو در پایگاه‌ها، ردیابی استنادات روبه عقب و روبه جلو برای کاهش خطر جاماندن مطالعات انجام شد.

۳) پیوست C: کدبوک عملیاتی سازی چارچوب نظری و قواعد کدگذاری

C1- واحد تحلیل، منطق کدگذاری و مقیاس امتیازدهی

واحد تحلیل در این کدبوک «مطالعه» است. هر مطالعه بر اساس شواهد متنی مقاله (روش، یافته‌ها، بحث و پیشنهادها) کدگذاری می‌شود. برای کاهش دآوری سلیقه‌ای، برای هر بُعد، تعریف عملیاتی، نشانگرهای قابل مشاهده، قواعد تصمیم و مقیاس امتیازدهی ارائه شده است. امتیازدهی هر نشانگر به صورت سه سطحی انجام می‌شود: ۰ = غایب/ذکر مبهم، ۱ = ذکر محدود/غیرسیستماتیک، ۲ = ذکر روشن/سیستماتیک و مبتنی بر شواهد. امتیاز هر بُعد می‌تواند از میانگین/جمع نشانگرهای همان بُعد محاسبه شود.

جدول C1- کدبوک عملیاتی سازی چارچوب نظری

بُعد	تعریف عملیاتی	نشانگرهای قابل مشاهده (کدها)	قاعده تصمیم کدگذاری (Decision Rule)	امتیازدهی (۲/۱/۰)	نمونه شاهد از مطالعات وارد شده (مثال)
۱) بازیگران و توزیع قدرت	مطالعه تا چه حد بازیگران را شناسایی کرده و ناهم‌ترازی قدرت یا نفوذ را وارد تحلیل می‌کند	ACT1 شناسایی نظام‌مند بازیگران؛ ACT2 تفکیک نقش/منافع بازیگران؛ PWR1 اشاره به قدرت/نفوذ؛ PWR2 سنجه/ابزار مشخص (مثل قدرت-علاقه، شبکه، منابع نفوذ)	اگر فقط «نام چند سازمان/گروه» آمده ACT1=1 اگر بازیگران به صورت طبقه‌بندی شده (دولت/خصوصی/مدنی/محلی) آمده ACT1=2 اگر «قدرت» فقط توصیفی و کلی است PWR1=1 اگر ابزار/سنجه روشن دارد PWR2=2	۰ غایب؛ ۱ محدود/کلی؛ ۲ روشن/ سیستماتیک	نمونه: طبقه‌بندی کنشگران به دولتی/خصوصی/جامعه مدنی و استفاده از ابزارهای سازماندهی کنشگران
۲) نوع و سطح تعارض	مطالعه تعارض را به صورت «سطح و نوع» (بین‌نهادی/بین‌بخشی/محلی-دولتی/محلی-محلی) تفکیک می‌کند یا خیر	CON1 تعریف تعارض (موضوع/کانون)؛ CON2 تفکیک سطح تعارض؛ CON3 تفکیک نوع تعارض (دولت-دولت، دولت-محلی، محلی-محلی، بین‌بخشی)؛ CON4 سازوکار تعارض (رقابت، سازش، اجبار، چانه‌زنی...)	اگر فقط «وجود اختلاف/چالش» ذکر شده CON1=1 اگر سطح/نوع تعارض صریح و قابل تشخیص است CON2 یا CON3=2 اگر سازوکارها به صورت تحلیلی آمده CON4=2	۲/۱/۰	نمونه: صورت‌بندی تعارض به مثابه شبکه مسائل و تعیین مسئولیت‌ها (ماتریس مسائل-نگرش‌ها-مسئولیت‌ها)
۳) مسیرمندی تاریخی و قفل‌شدگی نهادی	مطالعه نشان می‌دهد چگونه گذشته (بزنگاه‌ها، تصمیم‌ها، قواعد) وضعیت فعلی را شکل داده و گزینه‌های کنونی را محدود کرده است	HIS1 اشاره به سیر تاریخی؛ HIS2 شناسایی بزنگاه/تصمیم کلیدی؛ HIS3 شواهد قفل‌شدگی (lock-in)؛ HIS4 پیوند تاریخ با پیامدهای کنونی	اگر فقط پیشینه کلی آمده HIS1=1 اگر بزنگاه/تصمیم‌ها با شواهد/زمان‌بندی مشخص آمده HIS2=2 اگر پیامدهای نهادی پایدار و محدودکننده توضیح داده شده HIS3=2	۲/۱/۰	نمونه: ارائه خط‌زمان تصمیم‌ها/نهادها و نشان دادن اثر آن بر الگوی کنونی تعارض
۴) قواعد و ترتیبات حکمرانی (رسمی/غیررسمی)	مطالعه قواعد رسمی/غیررسمی، ساختارهای هماهنگی و نحوه اجرای قواعد را تحلیل می‌کند	GOV1 اشاره به قوانین/سیاست‌ها؛ GOV2 اشاره به ترتیبات بین‌نهادی/هماهنگی؛ GOV3 تحلیل اجرا/تنفیذ (enforcement) و ابزارهای نظارتی؛ GOV4 نقش قواعد غیررسمی/رویه‌ها	اگر صرفاً نام قانون/سازمان آمده GOV1=1 اگر سازوکار هماهنگی/تعارض صلاحیت‌ها توضیح داده شده GOV2=2 اگر ابزارهای اجرایی/نظارتی و مشکل اجرا روشن است GOV3=2	۲/۱/۰	نمونه: آسیب‌شناسی حقوقی/مدیریتی و تمرکز بر ضعف نظارت، تعارض صلاحیت‌ها و ابزارهای اجرایی
۵) نمایندگی، مشارکت و ذی‌نفعان	مطالعه نشان می‌دهد ذی‌نفعان چگونه نمایندگی می‌شوند، مشارکت چگونه طراحی شده، و شکاف نماینده-کارگزار چگونه بر تعارض اثر می‌گذارد	REP1 تعریف ذی‌نفعان/گروه‌های تحت تأثیر؛ REP2 سازوکار مشارکت (جلسات، فرایند اجماع، مشورت...) REP3 تحلیل نمایندگی/حذف‌شدگی؛ REP4 اشاره به منافع/انگیزه‌ها و امکان همکاری	اگر فقط «مشارکت» به صورت شعار آمده REP2=1 اگر فرایند مشارکت با ابزار توضیح شده REP2=2 اگر شکاف نمایندگی/حذف‌شدگی یا تعارض منافع تحلیل شده REP3=2	۲/۱/۰	نمونه: روش‌های مشارکتی برای استخراج دغدغه‌ها و تدوین چشم‌انداز مشترک، یا تحلیل رفتاری همکاری/عدم همکاری
۶) ابعاد فرهنگی-هنجاری و مشروعیت	مطالعه نشان می‌دهد هنجارها، فرهنگ سازمانی، فشارهای تقلیدی/هنجاری/اجباری و منطق مشروعیت چگونه بر تعارض اثر دارند	CUL1 اشاره به هنجارها/فرهنگ؛ CUL2 مشروعیت/اعتماد/پاسخ‌گویی به عنوان متغیر تحلیلی؛ CUL3 فشارهای نهادی (اجباری/تقلیدی/هنجاری)؛ CUL4 نقش گفتمان/روایت‌ها در صورت‌بندی مسئله	اگر صرفاً «فرهنگ» یا «اعتماد» ذکر شده بدون اتصال به تعارض CUL1=1 اگر نشان دهد مشروعیت/پاسخ‌گویی چگونه رفتار نهادی را شکل داده CUL2=2 اگر فشارهای نهادی با مثال روشن آمده CUL3=2	۲/۱/۰	نمونه: تحلیل نقش مشروعیت و پاسخ‌گویی در پذیرش/رد سیاست‌ها یا بی‌اعتمادی بین بازیگران

شفافیت روش و مسیر استدلال (ویژه مرور انتقادی)	۷)	مطالعه تا چه حد روش، داده و مسیر رسیدن از شواهد به نتیجه را شفاف گزارش می‌کند	MET1 روش/داده روشن؛ MET2 محدودیت‌ها/ سوگیری‌ها؛ MET3 پیوند ادعا با شواهد؛ MET4 وجود جدول/ نمودار/ ماتریس برای نتایج	اگر روش کلی و نامشخص MET1=1. اگر داده/نمونه/ابزار روشن MET1=2. اگر ادعاها بدون شاهد مشخص MET3=0 یا اگر جدول/ماتریس نتایج دارد MET4=2	نمونه: ارائه بسته سیاستی با پشتوانه داده/جلسات یا ارائه جدول پژوهش‌های پیشین و تحلیل مبتنی بر مشاهده/گفتگو
۸) کیفیت و عملیاتی‌ب ودن پیشنهادها (Policy Utility)		پیشنهادها تا چه حد قابل اجرا، دارای متولی/ذی‌نفع، ابزار اجرا و شاخص پایش هستند	POL1 مشخص بودن اقدام؛ POL2 تعیین متولی/ذی‌نفع؛ POL3 ابزار اجرا/تنفیذ؛ POL4 زمان‌بندی/شاخص پایش	اگر توصیه کلی/هنجاری POL1=1 و POL2-4 پایین. اگر بسته اجرایی با متولی و ابزار و شاخص دارد POL1- 4=2	نمونه: فهرست راهکارهای کوتاه‌مدت/میان‌مدت مشخص (مثل منع آبیاری یا فاضلاب، تسریع بهره‌برداری از تصفیه‌خانه‌ها، برخورد قانونی)

C2- قواعد تکمیلی برای یکنواختی کدگذاری

- ۱) هرجا مطالعه از «واژه‌های کلی» (مانند ضعف مدیریت/عدم هماهنگی/چالش) استفاده کرده ولی مصداق/سازوکار ارائه نکرده، امتیاز همان نشانگر حداکثر ۱ است.
- ۲) اگر مطالعه ابزار/روش یا شواهد مشخص (جلسه مشارکتی، مشاهده، داده عددی، جدول، سناریو) ارائه کند، نشانگر مرتبط می‌تواند ۲ شود.
- ۳) اگر مطالعه چند سطح تعارض را درهم ادغام کرده و تفکیک نکرده، CON2/CON3 نباید ۲ بگیرد حتی اگر درباره تعارض زیاد صحبت کرده باشد.
- ۴) در بعد هیدرولوژیک، صرفاً «پس‌زمینه» ملاک است و در این دفترچه کد به‌عنوان معیار اصلی ورود به تحلیل مهندسی لحاظ نمی‌شود.

پیوست D: ماتریس استخراج شواهد و ارزیابی مطالعات واردشده (Study×Evidence Matrix)

جدول D.1- ماتریس امتیازدهی (۰=غایب، ۱=ضعیف/محدود، ۲=قوی/سیستماتیک)

شماره	مطالعه (نویسنده/سال)	ذی‌نفعان/قدرت	تعارض	مسیرمندی تاریخی	قواعد و حکمرانی	نماینده/مشارکت	فرهنگی- هنجاری	شفافیت روش/شواهد	کاربرد سیاستی
۱	Javidi Sabbaghian ۲۰۱۹	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۲	۱
۲	Braithwaite و همکاران، ۲۰۲۱	۱	۱	۲	۱	۱	۲	۲	۱
۳	Ziaee و همکاران، ۲۰۲۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱
۴	سلاجقه و همکاران، ۱۴۰۳	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱
۵	قلی‌زاده سرابی و همکاران، ۱۴۰۱	۱	۰	۲	۱	۰	۱	۲	۱
۶	Amini و همکاران ۲۰۲۱	۱	۲	۱	۱	۰	۰	۲	۱
۷	Javidi Sabbaghian و همکاران، ۲۰۱۵	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۲	۱
۸	سالاریان و همکاران، ۱۳۹۸الف	۱	۱	۰	۱	۲	۱	۲	۱
۹	سالاریان و همکاران، ۱۳۹۸ب	۲	۱	۰	۱	۲	۱	۲	۱
۱۰	برات‌زاده پوستچی و همکاران، ۱۳۹۹	۲	۱	۰	۱	۲	۱	۲	۱
۱۱	سالاری و هاشمی، ۱۳۹۹	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱
۱۲	سیدنزاد گل‌ختمی و همکاران، ۱۴۰۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱
۱۳	آقاصفری و قربانی، ۱۳۹۴	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۲	۱
۱۴	گل‌محمدی تولانی، ۱۳۸۷	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱

جداول D.2 شواهد متنی استخراج‌شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعات را در ارتباط با ابعاد کدبوک (پیوست C) نشان می‌دهند.

جدول D.2.1- شواهد متنی استخراج‌شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعه Javidi Sabbaghian, ۲۰۱۹

بُعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع‌بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
شفافیت روش/شواهد	مدل تصمیم‌پشتیبان ریسک‌مبنا و مراحل رتبه‌بندی سناریوها ارائه می‌شود.	روش مدل محور روشن است؛ شواهد نهادی و میدانی محدود است.	ص ۲-۴
ذی‌نفعان/قدرت	دیدگاه و گرایش ریسک‌ذی‌نفعان در مدل اجماع لحاظ می‌شود.	سنجه‌گذاری قدرت، اختیار و ناهمترای بازیگران انجام نمی‌شود.	ص ۲-۳
تعارض	اختلاف دیدگاه‌ها و ترجیحات در قالب فاصله از اجماع گروهی بررسی می‌شود.	تعارض‌ها سطح‌بندی و نوع‌بندی نمی‌شوند و سازوکار حل اختلاف نهادی روشن نیست.	ص ۳-۴
قواعد و حکمرانی	مدل با هدف تقویت حکمرانی مؤثر حوضه ارائه شده است.	قواعد رسمی/غیررسمی، تقسیم مسئولیت و ابزار تنفیذ وارد مدل نشده است.	ص ۱ و ۵
نمایندگی/مشارکت	اجماع گروهی میان ذی‌نفعان در انتخاب سناریوی مطلوب بررسی می‌شود.	نحوه انتخاب نمایندگان و پاسخ‌گویی آنان به گروه‌های مرجع روشن نیست.	ص ۲-۳
مسیرمندی تاریخی	نشانه‌ای از بازسازی تصمیم‌ها و تحولات تاریخی کشفرد دیده نمی‌شود.	قفل‌شدگی نهادی و اثر تصمیم‌های گذشته بر گزینه‌های کنونی تحلیل نشده است.	-
فرهنگی-هنجاری	گرایش به ریسک‌بازیگران در تصمیم‌گیری لحاظ می‌شود.	اعتماد، مشروعیت و هنجارهای سازمانی به‌عنوان متغیر تحلیلی وارد نمی‌شوند.	ص ۳
کاربرد سیاستی	مدل امکان مقایسه و رتبه‌بندی سناریوهای تأمین آب را فراهم می‌کند.	تبدیل نتایج به بسته اجرایی نیازمند تعیین متولی، ابزار و شاخص پایش است.	ص ۵-۶

جدول D.2.2- شواهد متنی استخراج‌شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعه Braithwaite و همکاران، ۲۰۲۱

بعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع‌بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
فرهنگی-هنجاری	عدالت ترمیمی، مشروعیت و ابعاد هنجاری پررنگ است.	قوت هنجاری بالاست؛ با این حال تبدیل آن به شاخص‌های اجرایی/پایش در سطح محدود باقی می‌ماند.	ص ۳
ذی‌نفعان/قدرت	تفاوت مواجهه با کنشگران کم‌قدرت و مالکان کارخانه‌ها نشان داده می‌شود.	ناهمترای قدرت خوب دیده می‌شود، اما سنجه‌گذاری کمی/مقایسه‌پذیر محدود است.	ص ۲
تعارض	کانون‌های تعارض و میانجی‌گری ترمیمی طرح می‌شود.	تعارض‌ها توصیف/تحلیل می‌شوند اما به قالب «ماتریس مقایسه‌ای» یا صورت‌بندی استاندارد تبدیل نشده‌اند.	ص ۳
قواعد و حکمرانی	اشاره به نظام قضایی/شهری و مداخلات دیده می‌شود.	طراحی دقیق اجرای سیاست‌ها (ابزار الزام، تقسیم مسئولیت، شاخص پایش) محدود است.	ص ۴-۵
نمایندگی/مشارکت	نشست‌های ذی‌نفعان و گفت‌وگو وجود دارد.	انتخاب رسمی/نمایندگی گروه‌ها و سازوکار پاسخ‌گویی در فرایند مشارکت کاملاً روشن نیست.	ص ۵
مسیرمندی تاریخی	گره‌های تاریخی برجسته‌اند.	تاریخ‌مندی قوی است اما «وابستگی به مسیر نهادی» به‌صورت قواعد/بزنگاه‌های حقوقی دقیق و قابل ردیابی کمتر صورت‌بندی می‌شود.	ص ۲-۳
شفافیت روش/شواهد	مشاهده + نشست‌ها + مصاحبه‌های متعدد گزارش شده است.	از نظر داده قوی است؛ ضعف اصلی بیشتر در استانداردسازی خروجی‌ها برای مقایسه‌پذیری است.	ص ۵
کاربرد سیاستی	جهت‌گیری سیاستی دارد.	توصیه‌ها برای اجرا نیازمند مشخص کردن متولی/ابزار/زمان‌بندی است.	بخش بحث/نتیجه

جدول D.2.3- شواهد متنی استخراج‌شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعه Ziaee و همکاران، ۲۰۲۳

بعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع‌بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
شفافیت روش/شواهد	مدل هیدرو-اقتصادی و سناریوها گزارش می‌شود؛ ABM برای توافق/رفتار اشاره می‌شود.	از نظر روش مدل‌سازی قوی است، اما «حکمرانی نهادی» در قالب قواعد رسمی/غیررسمی وارد مدل نشده است.	ص ۱
قواعد و حکمرانی	قواعد رسمی وارد مدل نشده (در متن/فرضیات).	فقدان قواعد حکمرانی و تنفیذ باعث می‌شود تحلیل تعارض نهادی و اصلاحات نهادی از دل مدل بیرون نیاید.	ص ۳
نمایندگی/مشارکت	مشارکت واقعی مدل‌سازی نشده/محدود است.	شمول و نمایندگی ذی‌نفعان و سازوکارهای مشارکتی به‌صورت نهادی روشن نیست.	-
ذی‌نفعان/قدرت	ذی‌نفعان به صورت عامل/گروه ذکر می‌شوند.	سنجه‌گذاری قدرت/نفوذ و ناهمترای بازیگران غایب است.	ص ۱
تعارض	تعارض‌ها ضمنی‌اند.	سطح‌بندی تعارض و مکانیسم حل تعارض (میانجی‌گری، چانه‌زنی نهادی) ارائه نمی‌شود.	-
مسیرمندی تاریخی	ندارد.	تحلیل تاریخی شکل‌گیری بحران و مسیرمندی نهادی وارد مدل نشده است.	-
فرهنگی-هنجاری	بُعد هنجاری ندارد/کم‌رنگ است.	مشروعیت، اعتماد، پاسخ‌گویی به‌عنوان متغیر تحلیلی عملیاتی نشده است.	-
کاربرد سیاستی	راهبرد سازگاری و ارزیابی پیامدها ارائه می‌شود.	توصیه‌ها برای اجرا نیازمند پیوند با نهاد مسئول، ابزار تنفیذ و امکان‌سنجی نهادی است.	بخش نتیجه/پیشنهاد

جدول D.2.4- شواهد متنی استخراج شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعه سلاجقه و همکاران، ۱۴۰۳

محل	جمع‌بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	شاهد/نشانه در متن مطالعه	بعد
ص ۱	گزارش روش مرور و معیارهای انتخاب/حذف مطالعات گاهی روشن نیست؛ برخی ادعاها بدون ارجاع دقیق به شواهد می‌آید.	مرور پژوهش‌ها + اشاره به بازدید/مشاهده میدانی.	شفافیت روش/شواهد
ص ۱-۲	تعارض‌ها بیشتر فهرست‌وار است؛ نوع‌بندی و سطح‌بندی تعارض و سازوکار حل تعارض دقیق ارائه نشده است.	چالش‌ها و مسائل متعدد ذکر می‌شود.	تعارض
ص ۲	«قواعد و تنفیذ» عمیق واکاوی نشده؛ متولی/ابزار و اجرا/پایش مشخص نیست.	ارجاع کلی به قانون/استانداردها دیده می‌شود.	قواعد و حکمرانی
ص ۳	تحلیل قدرت/نفوذ و روابط کنشگران (قدرت-منفعت) وجود ندارد.	نام برخی نهادها/گروه‌ها می‌آید.	ذی‌نفعان/قدرت
-	سازوکار مشارکت و نمایندگی ذی‌نفعان غایب یا بسیار محدود است.	مشارکت به‌صورت مستقیم بررسی نشده.	نمایندگی/مشارکت
-	فرهنگ/مشروعیت بیشتر در حد توصیه باقی می‌ماند، نه متغیر تحلیلی.	بعد هنجاری به‌صورت منسجم طرح نشده.	فرهنگی-هنجاری
بخش راهکارها	بسیاری از راهکارها متولی/زمان‌بندی/شاخص پایش ندارند و برای «قابلیت اجرا» نیازمند دقیق‌سازی‌اند.	مجموعه‌ای از راهکارها ارائه می‌شود.	کاربرد سیاستی

جدول D.2.5- شواهد متنی استخراج شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعه قلی‌زاده سرابی و همکاران، ۱۴۰۱

محل	جمع‌بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	شاهد/نشانه در متن مطالعه	بعد
بخش نتایج/تحلیل	این بعد نسبتاً قوی است، اما به «قفل‌شدگی نهادی» و قواعد حکمرانی به‌صورت مصداقی وصل نمی‌شود.	فازبندی تاریخی مسئله در چارچوب سوسیو-هیدرولوژیک ارائه می‌شود.	مسیرمندی تاریخی
ص ۱ و بخش نتایج	روش از نظر مدل‌سازی شفاف‌تر است، اما شواهد نهادی/میان‌نهادی کمتر مستند می‌شود.	مدل مفهومی/سیستمی و خروجی‌های تحلیلی گزارش می‌شود.	شفافیت روش/شواهد
بخش قواعد	شکاف اجرا/تنفیذ و سازوکار نظارت نهادی واکاوی نشده و به سطح توصیه باقی می‌ماند.	اشاره به یک قاعده محوری (مثل ممنوعیت ۱۳۴۵) دیده می‌شود.	قواعد و حکمرانی
-	سنجه‌گذاری قدرت/نقش کنشگران و روابط تعارض‌آمیز میان آنها تحلیل نشده است.	کنشگران عمدتاً ضمنی‌اند.	ذی‌نفعان/قدرت
-	تعارض‌ها نوع‌بندی و عملیاتی نمی‌شوند و بنابراین اتصال به حکمرانی تعارض محدود می‌ماند.	به‌عنوان محور مستقل طرح نمی‌شود.	تعارض
-	مکانیزم‌های مشارکتی و نمایندگی ذی‌نفعان در مدل دیده نمی‌شود.	غایب است.	نمایندگی/مشارکت
بخش اجتماعی	عملیاتی‌سازی مشروعیت/هنجارها و پیوند آن با کنش نهادی محدود است.	اشاره روایی/ضمنی وجود دارد.	فرهنگی-هنجاری

جدول D.2.6- شواهد متنی استخراج شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعه Amini و همکاران، ۲۰۲۱

محل	جمع‌بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	شاهد/نشانه در متن مطالعه	بعد
ص ۱	قوت اصلی در مدل سازی تعارض است؛ اما پیوند با بافت نهادی محلی کشف‌رود مستقیم نیست (مطالعه هریرود است).	صورت‌بندی تعارض و تعادل‌های راهبردی با GMCR روشن است.	تعارض
ص ۱-۲	از نظر روش قوی است؛ اما شواهد نهادی/محلی برای ترجیحات بازیگران محدود یا غیرمحلی است.	مراحل تعریف وضعیت، گزینه‌ها، ترجیحات و سناریوها ارائه می‌شود.	شفافیت روش/شواهد
ص ۲	عدم تقارن قدرت تصریح/سنجش نمی‌شود و ذی‌نفعان محلی (کشاورزان/جامعه محلی) در مدل کم‌رنگ یا غایب‌اند.	تصمیم‌گیران دولتی تعریف می‌شوند.	ذی‌نفعان/قدرت
ص ۱۰ (بحث)	قواعد اجرا و سازوکارهای حکمرانی محلی تحلیل نمی‌شود (و بخشی از بحث برای کشف‌رود قابل انتقال مستقیم نیست).	نبود معاهده سه‌جانبه مطرح می‌شود.	قواعد و حکمرانی
ص ۲	ردگیری نهادی/حقوقی در طول زمان محدود است و به قفل‌شدگی نهادی تبدیل نمی‌شود.	اشاره به نقاط عطف (مثل سد سلما) دیده می‌شود.	مسیرمندی تاریخی
-	مشروعیت/هنجارها و روایت‌ها در مدل وارد نمی‌شوند.	مطرح نیست.	فرهنگی-هنجاری
-	مشارکت ذی‌نفعان و سازوکار نمایندگی در طراحی حل تعارض لحاظ نشده است.	غایب است.	نمایندگی/مشارکت
نتیجه/پیشنهاد	برای نسخه سیاستی اجرایی نیاز به تعیین متولی/ابزار/قواعد اجرا و ترجمه به سطح محلی دارد.	خروجی‌ها برای سناریوسازی مفید است.	کاربرد سیاستی

جدول D.2.7- شواهد متنی استخراج شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعه Javidi Sabbaghian و همکاران، ۲۰۱۵

محل	جمع‌بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	شاهد/نشانه در متن مطالعه	بعد
ص ۱	روش مدل محور شفاف است، اما ارتباط آن با واقعیت حکمرانی کشف‌رود (قواعد/نهادها/کنشگران واقعی) کم‌رنگ است.	مراحل مدل اجماع فاصله‌مبنا تحت ریسک ارائه می‌شود.	شفافیت روش/شواهد
ص ۱	سازوکار نمایندگی، شمول ذی‌نفعان و پاسخ‌گویی تصمیم‌گیران مبهم است.	«گروه تصمیم‌گیر» در مدل مفروض گرفته می‌شود.	نمایندگی/مشارکت
ص ۱	سنجه‌گذاری قدرت/نفوذ و ناهمترازی بین بازیگران دیده نمی‌شود.	وزن‌دهی/اجماع گروهی مطرح است.	ذی‌نفعان/قدرت
ص ۱	تعارض به‌عنوان پدیده نهادی-چندسطحی عملیاتی نشده؛ میانجی‌گری/حل تعارض تعریف روشن ندارد.	اختلاف ترجیحات مفروض است.	تعارض
-	قواعد رسمی/غیررسمی، ابزار اجرا و تقسیم مسئولیت نهادی وارد مدل نشده است.	ندارد.	قواعد و حکمرانی
-	مشروعیت/اعتماد/هنجارها به‌عنوان متغیر تحلیلی مطرح نیست.	ندارد.	فرهنگی-هنجاری
-	هیچ اتصال به تاریخچه سیاست‌ها/بزنگاه‌های کشف‌رود ارائه نمی‌شود.	ندارد.	مسیرمندی تاریخی
نتیجه‌گیری	تبدیل به نسخه اجرایی در سطح حکمرانی محلی (متولی/ابزار/پاییش) نیازمند تکمیل است.	ابزار تصمیم‌گیری ارائه می‌دهد.	کاربرد سیاستی

جدول D.2.8- شواهد متنی استخراج شده و جمع بندی انتقادی مطالعه سالاریان و همکاران، ۱۳۹۸ الف

بعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
ذی نفعان/قدرت	استفاده از ماتریس قدرت-علاقه و دایره نفوذ برای کنشگران.	سنجه گذاری قدرت نسبت به سایر مطالعات بهتر است، اما تبدیل آن به قواعد اجرایی/پاسخ گویی نهادی هنوز کامل نیست.	بخش کنشگران/تحلیل
تعارض	ضرورت کاهش تعارض و رسیدن به اجماع مطرح می شود.	نوع بندی تعارض ها (دولت-دولت/دولت-محلی/محلی-محلی) و طراحی حقوقی/اجرایی حل تعارض ناقص است.	متن سیاست ها/جمع بندی
قواعد و حکمرانی	سیاست های کلان/اجرایی و معیارهای حکمرانی مطلوب ذکر می شود.	ابزار الزام، تنفیذ، تقسیم کار نهادی و شاخص های پایش شفاف نیست؛ «قواعد» بیشتر توصیه ای است تا سازوکارمند.	بخش سیاست ها
نماینده گی/مشارکت	مسیر مشارکت و نقش کنشگران در تصمیم سازی برجسته است.	نماینده گی رسمی، انتخاب/شمول ذی نفعان و پاسخ گویی فرایند مشارکت کمتر عملیاتی شده است.	ص ۱ و بخش مشارکت
فرهنگی-هنجاری	ارتقای فرهنگ آب به عنوان سیاست مطرح می شود.	بعد هنجاری عمدتاً توصیه ای است؛ سازوکار سنجش مشروعیت/اعتماد و ارتباط آن با اجرای سیاست ها محدود است.	بخش فرهنگ
شفافیت روش/شواهد	چارچوب و ابزارهای تحلیلی نسبتاً روشن ارائه می شود.	همچنان بخشی از ادعاهای سیاستی بدون «شاهد دقیق/نمونه اجرایی» باقی می ماند.	متن روش/چارچوب
مسیرمندی تاریخی	اشاره نظام مند به بزنگاه های تاریخی دیده نمی شود.	فقدان مسیرمندی تاریخی باعث می شود توضیح «چرایی قفل شدگی نهادی» در سطح محدود بماند.	-

جدول D.2.9- شواهد متنی استخراج شده و جمع بندی انتقادی مطالعه سالاریان و همکاران، ۱۳۹۸ ب

بعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
نماینده گی/مشارکت	استفاده از Snowball برای شناسایی کنشگران و Mind Map برای استخراج دغدغه ها.	مشارکت نسبتاً ساختارمند است، اما سازوکار نمایندگی رسمی/پاسخ گویی و تضمین شمول گروه های کم قدرت کمتر روشن است.	ص ۱
ذی نفعان/قدرت	شناسایی کنشگران انجام شده است.	رتبه بندی نفوذ/قدرت ناقص است و ناهمترای قدرت به صورت تحلیلی (با شاخص روشن) گزارش نمی شود.	ص ۱
تعارض	«نیاز به هماهنگی» و هم راستا سازی مطرح می شود.	تعارض ها نوع بندی نمی شوند و سازوکار حل (حقوقی/اداری/میانجی گری) دقیق طراحی نشده است.	ص ۱
قواعد و حکمرانی	راهبردها تدوین می شوند.	ضمانت اجرا، ابزارهای تنفیذ، و تقسیم مسئولیت نهادی مبهم می ماند.	بخش راهبردها
فرهنگی-هنجاری	آموزش/آگاهی بخشی ذکر می شود.	بعد هنجاری محور اصلی تحلیل نیست؛ مشروعیت و اعتماد به صورت متغیر تحلیلی عملیاتی نشده است.	بخش فرهنگ
مسیرمندی تاریخی	نشانه نظام مند ندارد.	فقدان تاریخ مندی باعث ضعف در تبیین ریشه های نهادی تداوم بحران می شود.	-

جدول D.2.10- شواهد متنی استخراج شده و جمع بندی انتقادی مطالعه برات زاده پوستچی و همکاران، ۱۳۹۹

بُعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
شفافیت روش/شواهد	ماتریس قدرت-علاقه و دایره نفوذ برای تحلیل کنشگران به کار می رود.	ابزار تحلیل روشن است؛ جزئیات تولید و اعتبارسنجی امتیازها محدود است.	ص ۳-۲
ذی نفعان/قدرت	کنشگران براساس قدرت، علاقه و میزان نفوذ طبقه بندی می شوند.	سنجش قدرت نسبتاً قوی است؛ منابع قدرت و ظرفیت تنفیذ کمتر تفکیک می شود.	ص ۴-۳
تعارض	تفاوت منافع و جایگاه کنشگران زمینه های اختلاف را نشان می دهد.	تعارض ها نوع بندی نمی شوند و سازوکار حل اختلاف طراحی نشده است.	ص ۴
قواعد و حکمرانی	جایگاه کنشگران در فرایند تصمیم سازی و تعامل با آنان بررسی می شود.	قواعد رسمی، تقسیم مسئولیت و ضمانت اجرای تصمیم ها روشن نیست.	ص ۵-۴
نمایندگی/مشارکت	سطح مشارکت کنشگران متناسب با قدرت و علاقه آنان تعیین می شود.	سازوکار انتخاب نمایندگان و تضمین حضور گروه های کم قدرت کامل نیست.	ص ۵-۴
مسیرمندی تاریخی	تحلیل بر آرایش کنونی بازیگران متمرکز است.	تحول تاریخی قدرت و اثر تصمیم های گذشته بررسی نشده است.	-
فرهنگی-هنجاری	بر تعامل و جلب همراهی کنشگران تأکید می شود.	اعتماد و مشروعیت نهادی به صورت متغیر مستقل تحلیل نمی شود.	ص ۵
کاربرد سیاستی	چارچوب، راهبردهای متفاوتی برای مدیریت و مشارکت کنشگران پیشنهاد می کند.	تعیین متولی، زمان بندی و شاخص پایش برای اجرای پیشنهادهای ضروری است.	ص ۶-۵

جدول D.2.11- شواهد متنی استخراج شده و جمع بندی انتقادی مطالعه سالاری و هاشمی، ۱۳۹۹

بُعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
شفافیت روش/شواهد	اتکا به مشاهده میدانی و پژوهش اسنادی ذکر می شود.	جزئیات داده/نمونه/روش گردآوری محدود است؛ مسیر «شاهد→ادعا» گاهی کلی باقی می ماند.	ص ۱
قواعد و حکمرانی	اشاره به قانون مدیریت پسماند و برخی ارجاعات سیاستی.	تحلیل سازوکار اجرا/تنفیذ، تقسیم کار نهادی و ابزارهای الزام آور کامل نیست؛ بیشتر در سطح ارجاع باقی می ماند.	ص ۲
ذی نفعان/قدرت	نام بردن از برخی نهادها قابل ردیابی است.	تحلیل نفوذ/قدرت، منافع و روابط بین نهادی (قدرت-منفعت) ارائه نمی شود.	ص ۳
تعارض	به وجود مشکلات/چالش ها و برخی تعارض ها اشاره می شود.	تعارض ها سطح بندی و نوع بندی نمی شوند؛ سازوکار حل تعارض و میانجی گری طراحی نشده است.	ص ۱
نمایندگی/مشارکت	اشاره مستقیم به سازوکار مشارکت دیده نمی شود.	مشارکت ذی نفعان و نمایندگی گروه های محلی/بخش خصوصی مبهم یا غایب است.	ص ۵
فرهنگی-هنجاری	تأکیدهای هنجاری درباره فرهنگ عمومی و ضرورت اصلاحات.	«هنجار/فرهنگ» بیشتر توصیه ای است تا تحلیلی؛ پیوند آن با مشروعیت، اعتماد و امکان اجرا عملیاتی نشده است.	ص ۱

جدول D.2.12- شواهد متنی استخراج شده و جمع بندی انتقادی مطالعه سیدنژاد گل ختمی و همکاران، ۱۴۰۱

بُعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
تعارض	«گفت وگو برای تعیین شبکه مسائل» به عنوان مسیر مواجهه با اختلاف ها طرح می شود.	هدف گذاری خوب است، اما فرایند حل تعارض، قواعد تصمیم، و معیار خروجی (چه زمانی تعارض حل شده محسوب می شود) دقیق مشخص نیست.	ص ۲
نمایندگی/مشارکت	بر حضور سمن ها/خبرنگاران و گفت وگو تأکید می شود.	سازوکار نمایندگی گروه های ذی نفع (کشاورزان/صنایع/نهادهای دولتی) و توازن قدرت در گفت وگو روشن نیست.	ص ۳-۲
قواعد و حکمرانی	چارچوب گفت وگو/شبکه مسائل پیشنهاد می شود.	قواعد الزام آور و ابزارهای نهادی برای تبدیل گفت وگو به «تصمیم اجرایی» تعریف نشده است.	ص ۲
ذی نفعان/قدرت	فهرست گروه ها و نقش ها قابل برداشت است.	سنجه گذاری قدرت/نفوذ و تحلیل ناهمتراری بازیگران غایب است.	ص ۲
فرهنگی-هنجاری	مسئولیت پذیری اجتماعی/فضاسازی رسانه ای ذکر می شود.	پیوند این مفاهیم با مشروعیت نهادی و اجرا در قالب شاخص/سازوکار روشن نشده است.	ص ۳
شفافیت روش/شواهد	متن بیشتر «پیشنهادهای/چارچوبی» است.	شواهد تجربی (داده، نمونه، مصداق اجرا) محدود است.	کل متن

جدول D.2.13- شواهد متنی استخراج شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعه آقاصفری و قربانی، ۱۳۹۴

بعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع‌بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
شفافیت روش/شواهد	روش ارزش‌گذاری مشروط و مدل توبیت/هکمن + مشخصات نمونه و سال پیمایش گزارش شده است.	از نظر روش کمی شفاف است، اما همین شفافیت به «حکمرانی/تعارض» ترجمه نشده و خروجی‌ها در سطح رفتاری باقی مانده‌اند.	ص ۱
ذی‌نفعان/قدرت	تمرکز اصلی بر کشاورزان (بهره‌برداران) است.	سایر کنشگران مؤثر (دولت، صنایع، شهرداری/آبفا، نهادهای نظارتی) در تحلیل وارد نمی‌شوند؛ ناهمترازی قدرت اساساً غایب است.	ص ۳
تعارض	مسئله به صورت «آلودگی/آب آلوده» صورت‌بندی می‌شود.	تعارض به عنوان «اختلاف منافع/تعارض نهادی» مطرح و تفکیک نمی‌شود؛ هیچ سازوکار حل تعارض یا سطح‌بندی تعارض ارائه نشده است.	ص ۱
قواعد و حکمرانی	اشاره زمینه‌ای به آلودگی و ورود فاضلاب.	قواعد رسمی/غیررسمی، مسئولیت نهادی، ابزار اجرا و تنفیذ و سازوکار نظارت تحلیل نشده‌اند.	ص ۵
نمایندگی/مشارکت	مشارکت به صورت «مشارکت مالی/WTP» عملیاتی شده است.	مشارکت در اینجا مشارکت در تصمیم‌گیری نیست؛ سازوکار نمایندگی، پاسخ‌گویی و مشارکت نهادی غایب است.	ص ۱
فرهنگی-هنجاری	چند متغیر نگرشی/آگاهی در مدل دیده می‌شود.	بُعد هنجاری/مشروعیت و سازوکارهای فرهنگی در سطح عملیاتی‌سازی حکمرانی مطرح نشده و محدود است.	ص ۱

جدول D.2.14- شواهد متنی استخراج شده و جمع‌بندی انتقادی مطالعه گل‌محمدی تولانی، ۱۳۸۷

بُعد	شاهد/نشانه در متن مطالعه	جمع‌بندی انتقادی (کاستی/غفلت)	محل
شفافیت روش/شواهد	مراجعه میدانی، تصویربرداری و مصاحبه با افراد آگاه گزارش می‌شود.	جزئیات نمونه‌گیری، مصاحبه‌ها و روش تحلیل محدود است.	ص ۱۶۶
ذی‌نفعان/قدرت	مردم، مسئولان، واحدهای صنعتی، کشاورزان و حاشیه‌نشینان ذکر می‌شوند.	روابط قدرت، نفوذ و ظرفیت اثرگذاری بازیگران سنجیده نمی‌شود.	ص ۱۶۳
تعارض	آلودگی، تعرض به حریم و ضعف مدیریت به عنوان مشکلات اصلی مطرح می‌شود.	تعارض‌ها نوع‌بندی و سطح‌بندی نمی‌شوند و سازوکار حل تعارض ارائه نمی‌شود.	ص ۱۶۳
قواعد و حکمرانی	به سهل‌انگاری مردم و مسئولان و ضعف کنترل مشکلات اشاره می‌شود.	قواعد، تقسیم مسئولیت، هماهنگی نهادی و ابزار تنفیذ تحلیل نمی‌شود.	ص ۱۶۱
نمایندگی/مشارکت	اطلاعات محلی و دیدگاه افراد آگاه در گردآوری داده استفاده شده است.	سازوکار مشارکت در تصمیم‌گیری و نمایندگی ذی‌نفعان روشن نیست.	ص ۱۶۵
مسیرمندی تاریخی	تغییر وضعیت رودخانه بر اثر خشکسالی، توسعه شهر و حاشیه‌نشینی توصیف می‌شود.	خط زمانی تصمیم‌ها و قفل‌شدگی‌های نهادی ارائه نمی‌شود.	ص ۱۶۳
فرهنگی-هنجاری	سهل‌انگاری مردم و مسئولان و ضرورت عزم مشترک مطرح می‌شود.	فرهنگ و مسئولیت‌پذیری بیشتر توصیفی است و به سازوکار نهادی متصل نمی‌شود.	ص ۱۶۳
کاربرد سیاستی	بر همکاری مردم و مسئولان برای رفع مشکلات تأکید می‌شود.	پیشنهادها کلی‌اند و فاقد متولی، ابزار اجرا و شاخص پایش هستند.	ص ۱۶۳